

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno

**Právní a sociální aspekty osob žijících
v manželství a nesezdaném soužití**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí bakalářské práce:
JUDr. Miroslava Kejdová, CSc.

Vypracovala:
Eva Pulkrábková

Brno 2010

Děkuji paní JUDr. Miroslavě Kejdové, CSc. za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytla při zpracování mé bakalářské práce. Mým blízkým děkuji za trpělivost a morální pomoc.

Eva Pulkrábková

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Právní a sociální aspekty osob žijících v manželství a nesezdaném soužití zpracovala samostatně a použila jsem literaturu uvedenou v seznamu použitých pramenů a literatury, který je součástí této bakalářské práce.

Elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné.

V Brně dne 15. dubna 2010

Obsah

ÚVOD	2
TEORETICKÁ ČÁST	4
1. MANŽELSTVÍ.....	4
1.1. MANŽELSTVÍ V LIDSKÉM ŽIVOTĚ	5
1.2. MANŽELSTVÍ A RODINA – HISTORIE VÝVOJE RODINY A MANŽELSTVÍ.....	5
1.3. MANŽELSTVÍ V SOUČASNOSTI.....	8
1.4. ČESKÁ RODINA A MANŽELSTVÍ	9
1.5. MOTIVY K UZAVŘENÍ MANŽELSTVÍ.....	10
1.6. LEGISLATIVNÍ ÚPRAVA MANŽELSTVÍ	11
<i>Vznik manželství.....</i>	<i>11</i>
<i>Zánik manželství – rozvod.....</i>	<i>11</i>
1.7. ŘEŠENÍ VÝCHOVY A VÝŽIVY DĚTÍ PO ROZVODU	14
1.8. VYŽIVOVACÍ POVINNOST	16
<i>Výživné.....</i>	<i>16</i>
<i>Vzájemná vyživovací povinnost.....</i>	<i>17</i>
<i>Vyživovací povinnost rodičů vůči dětem .....</i>	<i>17</i>
<i>Vyživovací povinnost mezi manžely .....</i>	<i>17</i>
<i>Vyživovací povinnost mezi rozvedenými manžely .....</i>	<i>18</i>
1.9. MAJETKOVÉ VZTAHY MEZI MANŽELY	20
1.10. BYDLENÍ MANŽELŮ ZA TRVÁNÍ MANŽELSTVÍ A PO ROZVODU.....	22
2. NESEZDANÉ SOUŽITÍ	24
2.1. HISTORIE NESEZDANÉHO SOUŽITÍ	24
2.2. ROZŠÍŘENÍ NESEZDANÉHO SOUŽITÍ	26
2.3. NESEZDANÉ SOUŽITÍ – STATISTIKA	32
2.4. NESEZDANÉ SOUŽITÍ VERSUS MANŽELSTVÍ	33
2.5. MOTIVY PRO VOLBU NESEZDANÉHO SOUŽITÍ	34
2.6. LEGISLATIVNÍ ZAKOTVENÍ NESEZDANÉHO SOUŽITÍ.....	36
<i>Vznik nesezdaného soužití.....</i>	<i>36</i>
<i>Zánik nesezdaného soužití.....</i>	<i>36</i>
2.7. VYŽIVOVACÍ POVINNOST MEZI PARTNERY V NESEZDANÉM SOUŽITÍ.....	37
2.8. DĚDICKÉ NÁROKY – MANŽELSTVÍ A NESEZDANÉ SOUŽITÍ	38
PRAKTICKÁ ČÁST	41
3. VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ	41
3.1. POPIS ZKOUMANÉHO VZORKU	43
3.2. MANŽELSTVÍ I NESEZDANÉ SOUŽITÍ MÁ MNOHO TVÁŘÍ	41
4. ZÁVĚR	56
RESUMÉ.....	58
ANOTACE - ČESKY	59
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	60

Úvod

V bakalářské práci se zabývám sociálními a právními aspekty manželství na jedné straně a partnerů v nesezdaném soužití na straně druhé. Toto téma jsem si vybrala proto, že ne jeden pár se v dnešní době rozhoduje, zda zvolit manželství, anebo nesezdané soužití. Jde o živou sociální problematiku, kterou nelze podceňovat a je třeba se jí zabývat na nejrůznějších úrovních, včetně té akademické. Bakalářská práce má za cíl zjistit, jaké motivy vedou páry k jejich volbě.

Lidé, kteří žijí, anebo teprve pomýšlejí na život v partnerském svazku, by měli být seznámeni se všemi důsledky, které jednotlivé formy těchto soužití přinášejí. Mnozí z nich si závažnost právních následků, které jsou spojeny s výběrem formy partnerství, neuvědomují. Často můžeme slyšet, že ke společnému životu není žádný papír potřeba („papírem“ je myšlen sňatek).

Život ale se sebou přináší nejrůznější problémy a to bez ohledu na naši vůli přinést situace, které partneři v nesezdaném svazku opomíjejí nebo nedokážou předvídat. V těchto situacích jsou práva a povinnosti sezdaných partnerů (manželů) jasně stanovena právními předpisy a jsou tak do určité míry předvídatelná. S ohledem na skutečnost, že platná právní úprava práv a povinností partnerů v nesezdaném soužití až na výjimky neurčuje (institut nesezdaného soužití není právně upraven) jsou případné nároky partnerů v nesezdaném soužití nevymahatelné. Jsou spíše závislé na charakteru obou lidí, odpovědnosti a toleranci k sobě navzájem. Za výhodu nesezdaného soužití bývá považován fakt, že v případě rozchodu nenastupují problémy s tahanicemi kolem rozvodu. Žádným způsobem přitom nejsou řešeny společné děti, společně pořízený majetek, společné bydlení a podobné záležitosti.

Velké problémy nastávají při zániku nesezdaného partnerství, neboť chybí především právní úprava rozdělení „společného“ majetku nabytého za trvání nesezdaného soužití. Manželství je tradičním, zákonem regulovaným institutem soužití. Osoby¹, které se rozhodnou uzavřít sňatek, jsou oproti partnerům, kteří žijí v nesezdaném soužití, v mnoha směrech z pohledu právních uprav náležitostí jejich vztahu ve výhodě (povinnost poskytovat si vzájemně výživné, výhodnější postavení v dědických nárocích pozůstalého manžela oproti partnerům v nesezdaném soužití, nároky při vypořádání společného jmění manželů atd.).

---

¹ „Jménem zákona vás prohlašuji za muže a ženu. Uvědomte si, že od nynějška může být všechno, co řeknete použito proti vám.“ Jacqueline Crévoiseir

V současné době se nabízí několik forem partnerského soužití. Lidé nejčastěji volí mezi manželstvím a nesezdaným soužitím. Pro někoho znamená manželství závazek a nesezdané soužití svobodu. Pro jiného znamená manželství jistotu a nesezdané soužití neustálou nejistotu. Je tedy lepší žít v manželství nebo nesezdaném soužití?

To je otázka, kterou si v současné době pokládá každý mladý člověk, i když tato otázka se může stejně tak týkat i dospělých a seniorů. Nesezdané soužití se stalo trendem, snad i nepsanou normou společnosti, zejména pro dobře finančně situované osoby, které mají svůj soukromý a profesní život, jehož standard si chtějí uchovat i v případě partnerského soužití. Proto chci v této v bakalářské práci popsat (formulovat), co obnáší manželství a nesezdané soužití.

Odpověď na tyto otázky není jednoduchá. Zejména proto, že každý člověk od jakékoliv formy partnerství očekává něco jiného. Do problematiky vstupují i další aspekty, které na první pohled nejsou pro volbu typu partnerství důležité, ovšem z praktického hlediska se nakonec ukazují jako rozhodující. Neurčují je ani tak partneři samotní, ale jsou dány státem, konkrétněji jeho sociální politikou. Například se ukazuje, že tzv. svobodná matka je na tom lépe, než provdaná, co se týká sociálních dávek. A právě toto hledisko je pro mnohé páry často rozhodující při volbě, jaký typ soužití si zvolí.

Práci jsem rozdělila na teoretickou a empirickou (praktickou) část. V teoretické části popisují pohled historie na manželství a nesezdané soužití, úpravu vztahů v manželství a nesezdaném soužití: vznik a zánik, vyživovací povinnost a dědické nároky.

Pro praktickou část jsem oslovila 8 párů (4 páry, které žijí v manželství a 4 páry žijící v nesezdaném soužití). Formou neformálních polostrukturovaných rozhovorů jsem provedla kvalitativní šetření, co je vedlo k volbě života v manželství nebo nesezdaném soužití. Tyto rozhovory jsou následně rozpracovány do kazuistik, které vždy v krátkosti představují jednotlivé zkoumané páry, dokumentují jejich názory a postoje a jsou zakončeny mým komentářem.

Rozhovory byly sestaveny z otevřených otázek tak, aby se jednotlivé páry mohly především samy projevit a nebyly tlačeny do odpovědí na pouze předem připravené otázky. Zájem výzkumu směřoval hlavně ke zjištění, jaké samy páry vidí přednosti a jaké nedostatky v druhu soužití, ve kterém žijí a se kterým mají své osobní a nezprostředkované zkušenosti.

TEORETICKÁ ČÁST

1. Manželství

Manželství jako pojem se velmi těžko definuje². Nejčastěji uváděná sociologická definice říká, že manželství je společensky uznaný, legalizovaný sexuální vztah mezi dvěma nebo více partnery opačného pohlaví, o kterém se předpokládalo, že se dříve či později stane základem rodiny [MAŘÍKOVÁ, PETRUSEK, VODÁKOVÁ, 1996]. Filosofická definice je ve svém pohledu na manželství poněkud odlišná³.

Manželství je vztahem životních partnerů, muže a ženy, kteří v něm zaujímají významné role. Jde o vztah dynamický, v němž se s věkem manželů a změnou rodinných funkcí v průběhu doby trvání manželství mění i náplň rolí, jež manželé zastávají [PACHL, 1983].

Mě je nejbližší definice M. Vágnerové. Ta říká, že manželství je nejstarší sociální instituce v dějinách lidstva. Je to jedna ze dvou aktuálně existujících forem institucionalizace párového vztahu (druhá je registrované partnerství). Manželství funguje také jako sociální potvrzení kvality vztahu mezi mužem a ženou. Vstupem do manželství získává jedinec novou roli, která je sociálně žádoucí a má, hlavně u dívek, větší prestiž než role svobodného [VÁGNEROVÁ, 2007].

A k čemu člověku manželství vlastně je? Potřebujeme ho pro život, nebo do něj vstupujeme jen tak ze zvyku, abychom se snad neodlišovali od okolí? Manželství také představuje, stejně jako tradiční rodina, starobylou instituci. Sociologie studuje manželství především z pohledu výběru partnera a uspořádání vztahů mezi manžely. Manželství mezi mužem a ženou vzniká v našich kulturních podmínkách formálním aktem, sňatkem. V tradiční společnosti byl sňatek nejčastěji uzavírán na základě dohody rodin snoubenců, v moderní době převládá jako hlavní kritériu citový vztah. V některých případech ale jsou důvody uzavření manželství i ekonomické a politické, jako je například důvod získání azylu pro cizí státní příslušníky.

---

² Manželství bývá zpravidla vyvrcholením opravdového citového vztahu a dosud nevhodnější formou kulturního soužití muže a ženy, která je zásadně s to zajistit nejlepší podmínky pro zdárnou výchovu dětí [PÁVEK, 1966].

³ Manželství. Člověk existuje jako muž a žena v rozdílnosti, která se neomezuje na tělesnost, nýbrž vtiskuje se a proniká do jeho celého duš. prožívání. Teprve v polaritě rovnocenných pohlaví dochází hojnost lidského k plnému rozvinutí. Ve zvl. formě lásky, jaká rozkvétá mezi mužem a ženou, zakoušejí jako výzvu k svob. rozvoji vzájemně si patřit a přijmout plné životní společenství, jež se vyjadřuje také v těl. sexuální oddanosti a je původnější, niternější a hlouběji zasahující než všechny jiné formy lidského společenství.... Z cílů se přitom nejprve a bezprostředně zakouší zvl. druh doplňování a pomoci, jaký je možný jen v láskyplném životním společenství mezi mužem a ženou, v němž nachází naplnění a klid i pohlavní pud. Manželská láska je ovšem podle své přirozenosti puzeza k plodnosti v plození a výchově dětí [BRUGGER, 1994].

1.1. Manželství v lidském životě

Již od svého vzniku je manželství významným a výjimečným milníkem v lidském životě. Dnes samozřejmě odlišným než v minulosti. Výběr partnera pro manželství i samotné manželství se stalo svobodnou volbou. Můžeme manželství odmítnout, žít sami, nebo žít s partnerem v nemanželském (nesezdaném) svazku.

Manželství představuje základ pro vytvoření rodinného zázemí. Manželská role se stává součástí osobní identity (role manžela/manželky). Přináší nové zkušenosti, najednou má člověk místo jedné rodiny dvě, má ale též nové zátěžové situace, které se člověk musí naučit zvládnout.

1.2. Manželství a rodina – historie vývoje rodiny a manželství

Velká rozmanitost úkolů, které manželství a rodina v historickém vývoji plnily, z nich udělaly složitý pletenec vztahů. Vzájemně se proplétají materiální a citové poměry, často nezávisle na lidské vůli. V historickém vývoji se mění i sám pojem manželství a rodiny. Dnešní podoba manželství a rodiny, jako trvalého soužití ženy, muže, dětí a dalších blízkých pokrevních příbuzných v jedné domácnosti vznikla jako následek společenského vývoje. Než ale manželství a rodina k tomuto poznání došly, musely projít dlouhými a složitými proměnami [KLABOUC, 1962].

Na začátku byl společný původ ve skupině osob, které byly pokrevně spřízněny a spojeny hospodářskými a společenskými pouty. Uvnitř rodu vzniká tzv. skupinové manželství (první forma manželství). Ženy a muži spolu žijí v jedné skupině, která se stará o všechny svoje členy. Partneři si vyhledávají uvnitř této skupiny, sňatky s členy jiných skupiny nejsou obvyklé.

Změna nastává s nástupem doby bronzové a železné, kdy vznikají řemesla, a zdokonaluje se obdělávání půdy. Matriarchát ustupuje patriarchátu. Muž nenásleduje ženu k jejímu rodu, naopak žena následuje muže do své nové rodiny. Je to počátek vzniku individuální rodiny, která je složená z otce, matky a dětí. Rodině začíná neomezeně vládnout otec-hlava rodiny.

Zabýváme-li se problematikou v historických souvislostech, můžeme se dostat až k antické civilizaci. Ta byla založena na otrokářském systému. Řecké manželství sice bylo monogamní, ovšem manželé se mohli rozvést. Účelem manželství bylo opatření

zákonných dědiců, kteří se postarali o své rodiče ve stáří. V antickém Římě byl populační vývoj a vše co s ním bylo spojeno předmětem zvýšeného zájmu zákonodárců [HORSKÁ, 1990].

Manželství s právními účinky bylo v římském právu možné jen mezi dospělými plnoprávními občany. Zákonodárství císařského Říma bylo v souladu s potřebami impéria. Augustovy zákony nutily všechny dospělé, aby vstupovali do manželství a měli předepsaný počet dětí.

Křesťanství postupně ovlivnilo celý evropský kontinent, potlačilo původní kultury, změnilo rozvrstvení společnosti a pomáhalo utvářet soukromé vlastnictví. Tento vývoj zásadně ovlivnil evropskou kulturu, její život, sňatky, příbuzenství, postavení ženy vůči muži. Vytvářel se rozsáhlý systém církevního práva, jeho nedodržování bylo církví sankcionováno za velké podpory státní moci. Křesťanská věrouka začala omezovat bujarý život, zakazovala mnohoženství i zapuzování manželek.

Základními dogmaty katolické církve, které se týkají manželství a rodiny jsou:

- Svátost manželství.
- Monogamie.
- Nerozlučitelnost manželství.

Feudální společnost má i nadále patriarchální charakter, preferuje monogamní formu manželství. Pro církve není snadné prosazovat křesťanskou morálku. Změny nastaly i v organizaci společnosti. Její sociální rozvrstvení bylo významně ovlivněno vlastnictvím půdy. Rodina ve středověku plnila řadu funkcí: reprodukční, socializační, výchovnou, vzdělávací, výrobní a ochrannou. Rodinu a domácnost si muž mohl založit, až měl prostředky k její obživě a zajištění.

S postupným zánikem feudalismu a nastupující industrializací se mění i rodina. Velká příbuzenská rodina se začíná rozpadat, silné domácí společenství ztrácí svoji funkci. V druhé polovině devatenáctého století rodina už není chápána jako přirozená jednotka, ale jako instituce, která vznikla historickým vývojem [MOŽNÝ, JIRÁNEK, 2008]. Tzv. průmyslová revoluce umožnila překonat starší manufakturní formy výroby a způsobila masové zavedení strojů do továren.

Plné využití nových výrobních sil předpokládalo novou formu soukromého vlastnictví a s ní se měnila i struktura společnosti. Buržoazie provedla dříve či později v oblasti manželských a rodinných vztahů četné změny ve všech evropských zemích. Snažila se o odstranění moci církevního práva nad manželstvím.

Například Napoleon I. ve svém Code Civil dal právo ženě rozvést se a zavedl alternativu církevnímu sňatku – sňatek občanský. Rozvoj obchodu, služeb, manufakturní výroby znamenal expanzi nové třídy – buržoazie. Zemědělství ztratilo ústřední roli v ekonomice a velký počet lidí, kteří pracovali v této oblasti, se začal přesunovat do měst [GOODY, 2006]. Průmysl a městský způsob života vytvořily nový typ rodiny. Pravomoc otce, který rozhodoval o dědici rodinného majetku byla oslabena tam, kde už nebylo co odkazovat a dědit. Děti od rodiny brzy odcházejí a nevracejí se zpět [HORSKÁ, 1990].

Od počátku 20. století, dříve ve městech, později na venkově, začaly přecházet rodiny jako svazky úzce příbuzných osob do dnešního pojetí domácnosti. Oddělovali se jednotlivci, zpočátku jen svobodní, později ovdovělí a i rozvedení. Vícegenerační soužití bylo na ústupu, udržovalo se častěji na venkově než ve městě. Vytvářely se tzv. nukleární rodiny, které tvořily rodiče s dětmi.

V jednotlivých evropských zemích ale v tomto směru existují velké rozdíly, které odpovídají tradicím rodinného života, podmínkám bydlení a životního stylu, který je daný v každé zemi. Ve způsobu života moderní rodiny se promítá mnoho změn – právních, společenských, ekonomických a kulturních. Vedle jednotlivců přibývají i neúplné rodiny, kdy je zpravidla po rozvodu v čele rodiny jen jeden z rodičů. Rodina 20. století je poznamenána čtyřmi základními skutečnostmi [HORSKÁ, 1990].

1. Snížení stability manželských svazků.
2. Úbytek dětí v rodině.
3. Rozpad vícegeneračních soužití.
4. Snížení úmrtnosti a prodloužení věku.

1.3. Manželství v současnosti

Moderní manželství 19. a 20. století se pod tlakem mnohých ekonomických, společenských a hodnotových změn začalo podstatně odlišovat od své předešlé podoby. Na rozdíl od minulosti jej lidé začali uzavírat z lásky či náklonnosti k partnerovi a touhy založit rodinu. Ne pro vnější účel, jako bylo zajištění pokračování pokrevní linie nebo rodu, ekonomické zajištění, či spojení rodin z různých zájmů. Romantická láska, která až do 18. století nebyla s manželstvím vůbec spojována, se stává nedílnou součástí manželství. V té době také instituce manželství ztrácí někdejší společenské funkce a začínají se rozvolňovat role a normy předepsané partnerům. Sňatek se stává otázkou svobodné volby, není předem dohodnutý, ani výhradně iniciovaný muži. Ženy bojují o to, aby ve vztahu měly rovnoprávné postavení. Velkou změnou se stává povolení rozvodu manželství, tedy narušení předpokladu jeho nerozlučitelnosti.

Další výrazný posun, který se dotýkal manželství, začaly registrovat od šedesátých let 20. století demografické statistiky. Zvyšuje se průměrný věk vstupu do manželství, stoupá podíl svobodných, zvyšuje se rozvodovost, klesá sňatečnost, stoupá počet dětí narozených mimo manželství, narůstá počet párů, které žijí v nesezdaném soužití. Tyto změny se neprojevují samy od sebe. Jsou výsledkem, spíše jdou ruku v ruce se širšími společenskými a hodnotovými změnami [PLAŇAVA, 1998, 2000] uvádí následující:

- prodloužení mládí a dospívání – zvětšil se rozestup mezi biologickou schopností plodit děti a sociálně-psychologickou připraveností k rodičovství,
- menší závaznost manželského svazku – manželství už není vnímáno jako závazek, ze kterého není možné odejít. Rozvod manželství je povolen, navíc je zjednodušen, není neobvyklý ani společností odsuzovaný,
- změny v chování – partneři dávají ve vztahu větší důraz na osobní uspokojení a štěstí,
- změny v genderových rolích – emancipace a rovnoprávnost žen, překrývání mužských a ženských rolí,
- změna v celkových hodnotových orientacích a žebříčcích.

1.4. Česká rodina a manželství

Česká společnost svým rodinným chováním náležela po staletí k západnímu typu sociálního života. Svobodná společnost po roce 1989 znamenala pro společnost další šok. Lidé mohli cestovat, podnikat, dostupnější se stalo studium. Po celá devadesátá léta, všechny ročníky, které dospívaly do věku, kdy se dříve uzavíralo manželství a bylo obvyklé mít dítě, tyto kroky odkládaly. Nejmladší generace na to reaguje nyní zcela v intencích současné doby. Rostou počty rozvodů, zvyšuje se podíl dětí, které se narodí mimo manželství. Ustaluje se názor, že je normální nemít žádné dítě nebo mít klidně dětí více, ale bez pevných svazků k jednomu určitému otci.

Zde malá odbočka k výrazu (termínu) formální (volné) manželství. Je to fenomén, který je alternativou k manželskému životu. Partneři spolu bydlí (v některých případech ne), mají děti, společný majetek a nic z toho nechtějí dělit. Ke druhému partnerovi je pojí už jen papír, který podepsali na úřadě, nebo slib v kostele. Přípomínkou manželství jsou formuláře, do kterého v kolonce rodinný stav píšou vdaná nebo ženatý. City, láska, nic z toho mezi nimi není. Opravdu jen ten papír, pouhá formalita.

Na západ od České republiky se o otevřeném manželství začalo mluvit už v šedesátých letech minulého století. Odborníky bylo popsáno jako normálně fungující manželství, ve kterém partneři žijí spolu, ale zároveň se v ničem navzájem neomezují, nic si nezakazují. Může ale takový vztah fungovat? Jeden názor za všechny: „*Je to vždy začátek konce. Neznám žádný pár, kde by něco takového dlouhodobě fungovalo*“ [KLIMEŠ, 2005].

Druhý partner obvykle na podobný návrh přistupuje pod tlakem. Je to pro něj kompromis, který mu nevyhovuje, ale kvůli finanční závislosti nebo kvůli dětem na něj přistoupí. Díky změnám, které se odehrály, se společnost stala více volnomyšlenkářskou. Manželství je bráno více jako formální záležitost. Nelze však volným vztahem popřít vše, co si při uzavírání sňatku, ať před úředníkem nebo knězem, slibujeme? Za všech okolností by ale měl být nejdůležitější „zájem dítěte“, který ale musí být přesně definován a popsán⁴.

---

⁴ Zájem dítěte, tak jak tento termín figuruje v zákoně o rodině, je velice těžké jednoznačně interpretovat a jak vyplynulo z expertních rozhovorů, je tato interpretace mnohdy založena na vlastním subjektivním úsudku jednotlivých aktérů rozvodového řízení. Oslovení experti se rozhodně shodují v tom, že jednoznačným zájmem dítěte je, aby rodina byla zachována, a pokud to již není možné, tak je v zájmu dítěte, aby si uchovalo kontakt s oběma rodiči nadále i po rozpadu jejich manželství. Prvořadým cílem soudců je tedy, aby dítě mělo kontakt s oběma rodiči,

1.5. **Motivy k uzavření manželství**

To, co lidi vede k uzavření manželství, úzce souvisí s tím, co si o manželství myslí a jakou úlohu mu přiřkládají [HAMPLOVÁ, 2002]. Jako nejdůležitější důvody pro uzavření sňatku se uvádí láska a touha po bezpečném zázemí, snaha, aby se dítě narodilo v manželství⁵. Ženy kladou důraz na ekonomické důvody uzavření sňatku. Manželství jim dává právní záruku, že je muž neopustí, nebo to bude mít ztížené. Opustí-li je manžel, mají nárok na výživné.

Manželství nabízí [VÁGNEROVÁ, 2007]:

1. Potřebu citové jistoty – manželé mají společné příjmení, domov. Demonstrují tím to, že patří k sobě. Manželství je může naplňovat ve větší míře než partnerství, protože bylo úředně potvrzeno. Člověk není oficiálně osamělý, vztah může být ukončen jen rozvodem;
2. Potřeba seberealizace – uzavření manželství je potvrzení, že byla splněna sociální norma. Dospělý člověk se začlenil do určité sociální struktury osob, které žijí v manželství. Manželství tedy funguje nejen jako důkaz kvality jedince, jeho sebepotvrzení, má ale i sociální význam. Navíc v něm může docházet k seberealizaci prostřednictvím kvalit partnera;
3. Potřeba otevřené budoucnosti – naplňuje ji představa dalšího společného života. Do manželství je plán společného budoucího života přímo zanesen, partneři mají často společný cíl, třeba mít děti.

Důvodem k uzavření manželství je rozhodnutí obou partnerů. Vyplývá z jejich vzájemného vztahu, má převážně emoční základ. Jako jeden z nejdůležitějších motivů se uvádí láska a touha po bezpečném zázemí.

---

pokud se ovšem nejedná o patologické osobnosti či osoby, které by dítě výrazně v životě disharmonizovaly. [DUDKOVÁ, HASTRMANOVÁ, 2007]

⁵ Smysl a náplň soužití se mění s léty. Podle toho se mění i požadavky. Avšak v tom těžiště rozvratů dalších manželství nespočívá. Hlavní problém je v nedostatku přizpůsobivosti. Výslech těchto starých novomanželů se podobal místy rozhovoru s malými hádavými dětmi. Žádný z nich ani na chvíli nepomyslel, že by mohl být i jen z části svých požadavků slevit. Buď automatická shoda bez ústupků, nebo „nesnesli jsme se“. Za takových okolností je ovšem manželské soužití vyloučeno [PÁVEK, 1966].

1.6. *Legislativní úprava manželství*

Vznik manželství

Podmínky vzniku manželství upravuje Zákon č. 94/1963 Sb., Zákon o rodině ve znění pozdějších předpisů (zákon o rodině). Manželství se uzavírá svobodným a úplným souhlasným prohlášením muže a ženy o tom, že spolu vstupují do manželství. Toto prohlášení mohou učinit před obecním úřadem, který je pověřený vedením matriky, nebo před orgánem církve nebo náboženské společnosti, která je k tomu oprávněná zvláštním předpisem (zákon č. 3/2002 Sb., Zákon o církvích a náboženských společnostech). Současný právní řád umožňuje uzavřít jak sňatek civilní, tak církevní. Jako další náležitost je Zákonem o rodině předepsána slavnostní forma a veřejnost projevu. Každé uzavřené manželství musí být zapsáno do Knihy manželství. Dokladem o uzavření manželství je oddací list.

V zákoně o rodině se předpokládá, že manželství je uzavřeno na základě dobrovolného rozhodnutí obou partnerů. Předpokládá se také, že partneři chtějí vytvořit harmonický, pevný a trvalý životní svazek. Je požadováno, aby před uzavřením manželství znali své charakterové vlastnosti a zdravotní stav. Ten, kdo chce uzavřít manželství, musí dosáhnout určitého stupně fyzické a morální vyspělosti. Podle zákona nemůže manželství uzavřít nezletilý (mladší osmnácti let). Výjimka se připouští u nezletilých starších šestnácti let. Uzavření manželství musí povolit soud, na základě důležitých důvodů..

Uzavřít manželství, kromě nezletilých, nemohou uzavřít také rodiče a děti či sourozenci mezi sebou. Uzavřít manželství u nás nemůže ani ten, jehož předchozí manželství nebylo prohlášeno za neplatné, nebo pokud nezaniklo.

Zánik manželství – rozvod

Zákon také počítá s možností zániku manželství a to úmrtím jednoho z partnerů či jeho prohlášením za mrtvého. Dále může dojít ke zrušení manželství – rozvodu⁶. Ke zrušení

---

⁶ **Rozvody.** Sleduje se počet zániků manželství, o kterých zaslala zpravodajská jednotka (soud) Českému statistickému úřadu statistické hlášení o rozvodu. Do roku 2006 přitom podléhala hlášení všechna rozvodová řízení, i ta, která neskončila rozvodem manželství. Rozvodová statistika zachycuje také věk, vzdělání, státní občanství manželů, počet nezletilých dětí, datum uzavření sňatku či pořadí rozvodu. V případě územního členění jsou rozvody tříděny podle posledního společného trvalého bydliště manželů. Z hlediska časového určení byly až do roku 2006 rozvody tříděny podle data odeslání hlášení o rozvodu, od roku 2007 je určující datum nabytí právní moci rozvodu manželství. **Hrubé míry rozvodovosti** vyjadřují relaci mezi počtem příslušných demografických událostí a počtem

manželství rozvodem by mělo docházet jenom ve společensky odůvodněných případech, „kdy již nelze napravit a překonat stav vážného narušení vztahů mezi manžely“. Rozvodové řízení se koná u soudu a musí být prokázána nefunkčnost manželství. Soud pak zváží, je-li rozvod nutný. Od novely zákona o rodině z roku 1998 se zjišťuje „Kvalifikovaný rozvrat“, kdy žádný z manželů nemá zájem na obnovení soužití.

Sporný rozvod (§ 24 Zákona o rodině) je základní úpravou rozvodu manželství. Soud může manželství na návrh některého z manželů rozvést:

- Jestliže je manželství hluboce a trvale rozvráceno
- Nelze očekávat obnovení manželského soužití

V tomto případě soud zjišťuje příčiny rozvratu. Otázkou ale je, do jaké hloubky je soudů schopen poznat skutečné příčiny rozvratu a kolik jsou ochotni manželé, kteří se rozvádějí, říct o příčinách rozvratu manželství.

Rozvod s tvrdostní klauzulí – ztížený rozvod (§24 b Zákona o rodině) znamená, že i když byly splněny všechny zákonné podmínky pro rozvod, soud manželství nerozvede. Jde o zpřísnění rozvodu z důvodů zvýšení ochrany toho manžela, který s rozvodem nesouhlasí. Soud manželství nerozvede, pokud s ním nesouhlasí manžel, který se nepodílel na rozvratu a byla by mu rozvodem způsobena závažná újma. Ochrana manžela, který se brání rozvodu, nemůže být neomezená. Pokud spolu manželé více než 3 roky nežijí, soud takové žalobě vyhoví a manželství rozvede.

Smluvený rozvod (§ 24 a Zákona o rodině), v tomto případě nejde o dohodu manželů, ale o rozvod, kde se neprokazují příčiny rozvratu. V tomto případě musí být splněno několik podmínek a to, že:

- manželství trvalo alespoň jeden rok,
- manželé spolu nežijí 6 a více měsíců,
- druhý manžel se k návrhu připojí.

Soud nezjišťuje příčiny rozvratu manželství a soud může manžele rozvést. Musí ovšem také u soudu doložit:

---

obyvatel. Vyjadřují se zpravidla v promilích, čili v přepočtu na 1 000 obyvatel, rozhodující je přitom střední stav obyvatelstva daného území v daném čase. **Úhrnná rozvodovost** představuje procentuální podíl manželství, která by se nakonec rozvedla za předpokladu neměnných měr rozvodovosti podle délky trvání manželství, setrvávajících na úrovni daného roku (v případě let 1928-30 a 1931-33 za tříleté období) [ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2010].

- Písemnou smlouvu o vypořádání vzájemných majetkových vztahů a práv a povinností společného bydlení (tato smlouva upravuje, jak se s majetkem naloží po rozvodu).
- Rozhodnutí soudu, které nabylo právní moci, o úpravě poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu.

Rozvod manželství s nezletilými dětmi. Poslední novela Zákona o rodině z 1.8.1998 přinesla zásadní úpravy ve vztahu k nezletilým dětem, jejichž rodiče se rozvádějí. Rozšířila se především jejich ochrana v souvislosti s rozvodem rodičů.

Pro všechny varianty rozvodu (sporný, nesporný, s tvrdostní klauzulí) platí, že pokud mají manželé nezletilé děti, nemůže být manželství rozvedeno, pokud by to bylo v rozporu se zájmem dětí, který je daný zvláštními důvody. Těmito zvláštními důvody se myslí těžké zdravotní postižení dítěte, které vyžaduje péči obou rodičů, nebo zvýšené finanční náklady.

Novela také oddělila rozvodové řízení a řízení ve věcech péče o nezletilé. Manželství je možné rozvést tehdy, až nabude právní moci soudní rozhodnutí o úpravě poměrů k nezletilým dětem pro dobu po rozvodu. Znamená to, že musí být určeno, kterému z rodičů je svěřeno dítě do výchovy a jak bude druhý přispívat na výživu dítěte.

Právní následky rozvodu. Manželství zaniká nabytím právní mocí rozsudku o rozvodu. V oblasti osobních vztahů mezi manžely zanikají všechna práva a povinnosti, zanikají také všechny majetkové vztahy mezi manžely:

- vzájemná vyživovací povinnost mezi manžely,
- společné jmění manželů,
- v některých případech i společný nájem bytu manžely.

Manžel, který přijal příjmení druhého manžela, může do 1 měsíce od nabytí právní moci rozsudku o rozvodu oznámit na matričním úřadě, že si bere zpět své dřívější příjmení (to, které užíval před uzavřením sňatku). V mnohých případech po rozvodu nastávají dlouhodobé tahanice o děti, především v rámci určení styku s nimi⁷.

---

⁷ Ročně se v České republice rozvádí desetitisíce manželství. Děti z těchto manželství jsou ve většině případů svěřeny do výchovy pouze jednoho rodiče, který v 96 % (!) případů dostatečně neumožňuje styk mezi druhým rodičem a dítětem, aniž je za to své počínání jakkoliv postižen a aniž jsou učiněny dostatečné a účinné kroky k nápravě.

Přesto, že podle světové zdravotnické organizace takto dochází k citovému strádání a psychickému týrání dítěte, instituce, které mají dítěti poskytnout sociální a právní ochranu, zůstávají většinou naprosto nečinné, a to i v případech, kde je jim aktuální situace známa.

1.7. Řešení výchovy a výživy dětí po rozvodu

Poslední novela Zákona o rodině, přinesla úpravy ve vztahu k nezletilým dětem manželů, kteří se rozvádějí. Rozšířila se především jejich ochrana v souvislosti s rozvodem rodičů a situacemi, které mohou vzniknout po rozvodu. Tato novela oddělila rozvodové řízení a řízení ve věcech péče o nezletilé děti. Manželství je možné rozvést až tehdy, kdy soudní rozhodnutí, které upravuje poměry k nezletilým dětem, nabyde právní moci. To znamená, až když je jasné, komu bude svěřeno dítě do péče, případně zda je stanovena společná či střídavá péče, a kdo a jakým způsobem bude přispívat na jeho výživu.

Společná a střídavá péče byla rovněž zavedena zmíněnou novelou. Jsou-li oba rodiče způsobilí dítě vychovávat a mají-li oba o výchovu zájem, soud může dítě svěřit do společné či střídavé péče. Ovšem za podmínky, že je to v zájmu dítěte a budou-li tak lépe zajištěny jeho potřeby.

Dítě se rodí do partnerské dvojice, kde je muž – otec dítěte a žena – matka dítěte. Pro dítě je tato partnerská dvojice naprosto přirozená. Od obou partnerů přijímá ve svém životě již od období početí spoustu dobrého. Poznává vlídné slovo rodiče, poznává jeho vůni, jeho nálady, jeho pohlazení, přivnutí. Pro dítě je tedy naprosto přirozené, že mu „patří“ oba – matka i otec.

Na základě toho, že vznikne nějaká neshoda mezi rodiči (příčinou rozvodů bývají jen v málo procentech děti), se rodiče rozhodnou rozvést se. Pokud bylo dítě přirozeně navyklé na to, že žilo s oběma rodiči, je pro něho nyní zvláštní, nepochopitelné a nepřirozené, že zůstane jen s jedním a u druhého bude jen (většinou) dvakrát měsíčně na víkend. Pokud se to tak stane, jaký dopad to pro dítě má?

Ve většině případů o těchto víkendech nejde o pravou výchovu ze strany druhého rodiče (zhruba v 90 % případů je to otec). Tento víkend si většinou prožije otec spolu s dítětem tak, že si „užívají“ jeden druhého. Jdou tam, kde je jim dobře a kam si to dítě většinou přeje – do kina, do divadla, do muzea, do zoologické zahrady.

Otec většinou nedělá s dítětem úkoly, neřeší kázeňská provinění, nemusí pracně počítat peníze, jestli má na to, aby dítě mohlo jet např. na lyžařský výcvik. Koloběh jeho víkendových setkání je většinou naprosto odlišný od přirozených dnů běžného týdne.

Pro dítě je naprosto nepřírozená situace. V některých případech si tak může s jedním nebo druhým rodičem „hrát“. Například u tatínka o víkendu nemuselo dítě jít ke všemu chleba, začne to proto zkoušet i u mámy, kam se vrátí a kde je delší čas. U táty nemuselo jít spát v devět večer, začne to vyžadovat i od mámy. Na čí straně pak dítě bude, když mu máma řekne, že to tedy ne a jde se spát. Dostane vztek na mámu, nebo bude dál vzteklé na tátu, že on mu to dovolil ale vlastně jen třeba na jeden den a pak už ne?

V některých případech se možná i matka sama bojí toho, že by „přišla“ o dítě, nemohla by se mu věnovat, nemohla by mu dát všechno to, co dítě potřebuje, pokud by došlo ke střídavé péči. Jako kdyby matka v té chvíli nevěřila tomu člověku, kterého si vzala a se kterým dítě počala. Je to naprosto přirozené. Chce to tedy i ze strany matky dítěte nestranné posouzení všech kladů a možná i záporů, které střídavá péče přinese do jejího života.

1.8. Vyživovací povinnost

Vyživovací povinnost vůči manželům a vůči dětem vyplývá přímo ze zákona, nikoliv tedy z rozhodnutí soudu. Soud rozhoduje pouze o případném určení výše vyživovací povinnosti, tedy o výživném. Zákon o rodině rozlišuje celkem pět druhů vyživovacích povinností: vyživovací povinnost mezi rodiči a dětmi, vyživovací povinnost mezi ostatními příbuznými, vyživovací povinnost mezi manžely, jakož vůči rozvedenému manželovi a příspěvek na výživu a úhradu některých nákladů neprovdané matce.

Výživné

Výživné je částka, kterou je povinen platit ten, kdo má vyživovací povinnost, kterou si neplní přímým zaopatřením oprávněné osoby, tedy např. rodič, nežijící ve společné domácnosti s dítětem nebo manžel, který nevede s manželkou společnou domácnost. Vyživovací povinnost je dána zákonem, výši výživného, pokud se strany nedohodnou, určuje soud.

Výživné je třeba platit po celou dobu trvání vyživovací povinnosti, přičemž výše výživného se v průběhu doby může měnit (např. s rostoucím věkem dítěte). Zásadně platí, že výživné je určeno k okamžitému zajištění potřeb vyživované osoby, je tedy třeba, aby bylo placeno pravidelně a přímo do rukou nebo na účet vyživovaného, případně jeho zástupce (rodiče).

V některých případech však soud může stanovit, že část výživného bude ukládána na účet. To se týká např. případů, kdy otec dítěte má velmi nadprůměrné příjmy a výživné, které je schopen platit, by dítě nemohlo normálně spotřebovat. Část výživného může být na základě rozhodnutí soudu ukládána dítěti na účet.

Výše výživného se stanovuje zpravidla podle oprávněných zájmů vyživované osoby s přihlédnutím k možnostem vyživující osoby. Podle návrhu ministryně spravedlnosti se v České republice v roce 2010 zkušebně zavádějí pro stanovování výživného tabulky, které ale pro soudy nejsou závazné, mají pouze doporučující charakter. Chybou by ovšem bylo jejich plošné nasazení, bez zohlednění jednotlivých případů. To by mohlo mít negativní důsledky jak na některé rodiče, tak i na samotné děti. Je to vždy velmi citlivá otázka, která patří do rukou zkušeného soudce.

Vzájemná vyživovací povinnost

Vyživovací povinnost rodičů vůči dětem

Vyživovací povinnost rodičů vůči dětem je nejčastěji projednávaným druhem vyživovací povinnosti. Vyživovací povinnost rodičů trvá do doby, než děti jsou schopny se samy žít. Nijak to tedy nesouvisí s věkem dítěte, vyživovací povinnost nezaniká dosažením zletilosti, tedy osmnácti let. Pokud dítě i po tomto věku dále studuje, trvá vyživovací povinnost až do konce studia. Na druhou stranu je třeba, aby bylo studium smysluplné, a dítě se jím připravovalo na budoucí povolání.

Pokud dítě střídá školy bez toho, aby některou z nich dokončilo, nelze na rodičích spravedlivě požadovat další placení výživného. Vyživovací povinnost naopak může skončit i před osmnáctým rokem věku, pokud dítě ukončí školu a v dalším studiu nepokračuje.

Při určování výše výživného se vychází z předpokladu, že děti mají právo se podílet na životní úrovni svých rodičů. V současné době není určování výživného přesně dané a v podstatě jeho výši určuje každý soudce jinak. Přihlédne se přitom na jedné straně k oprávněným potřebám dítěte v souvislosti s jeho věkem, zdravotním stavem, zájmovou činností a potřebou školních pomůcek. Na druhé straně soud musí posuzovat i možnosti rodiče, který má výživné platit.

Soud tedy musí vycházet z příjmu rodiče, jeho majetku a musí přihlédnout i k dalším případným vyživovacím povinnostem vůči jiným dětem či dalším osobám. Jestliže majetkové poměry rodiče, který má platit výživné jsou značně nadstandardní, může soud stanovit i to, že část výživného bude vyplácena dítěti pravidelně a část se bude spořit na účet dítěte.

Vyživovací povinnost mezi manžely

Cílem a účelem vzájemné vyživovací povinnosti mezi manžely je zajištění stejné životní úrovně oběma manželům. Právní úprava vyživovací povinnosti mezi manžely je postavena na zásadách:

- dobrovolnosti plnění – pokud jeden z manželů svoji vyživovací povinnost neplní dobrovolně, určí ji na návrh druhého manžela soud,

- vzájemnosti – výživné může požadovat žena i muž,
- zajištění stejné životní úrovně obou manželů,

Rozsah vyživovací povinnosti vychází ze:

- schopností a možností toho, kdo výživné platí (povinný),
- odůvodněných potřeb toho, komu je výživné placeno (oprávněný),
- přihlíží se i k celkovým majetkovým poměrům oprávněného i povinného stejně jako k péči o společnou domácnost.

Vyživovací povinnost mezi manžely zaniká se zánikem manželství. Pokud pominou důvody pro její poskytování, může být zrušena soudním rozhodnutím.

Vyživovací povinnost mezi rozvedenými manžely

Rozvedený manžel (nejen žena, ale i muž), pokud není schopen se živit sám, je oprávněn požadovat po bývalém partnerovi, aby mu přispíval podle svých schopností, možností a majetkových poměrů na přiměřenou výživu. Toho může využít např. matka celodenně pečující o děti, anebo starší žena, která se za trvání manželství věnovala výhradně péči o rodinu a domácnost, a ztratila proto eventuálně možnost pracovního uplatnění; dlouhodobě nemocný muž atp.

Příspěvek na výživu rozvedenému manželovi může být nižší než výživné za trvání manželství. Avšak rozvedenému manželovi, jenž v soudním sporu s rozvodem nesouhlasil a který se přitom na rozvratu manželství porušením manželských povinností převážně nepodílel a jemuž byla rozchodem způsobena závažná újma, soud může přiznat výživné až ve stejné výši, jako kdyby účastníci rozvodového řízení byli nadále manžely.

Oprávněnému manželovi tak bude zajištěna i nadále nesnížená hmotná a kulturní úroveň. Takové plnění představuje v podstatě sankci za rozvrat manželství, a proto k jeho přiznání není nezbytně třeba splnění podmínky, aby oprávněný manžel pozbyl schopnost se sám živit. Takové rozšířené výživné lze přiznat maximálně na dobu tří let. Po této lhůtě může manžel uplatnit nárok na výživné v nižším rozsahu, pokud trvá stav jeho odkázanosti z důvodu, že není schopen se živit sám. Nárok na výživné pochopitelně rovněž zanikne, jestliže oprávněný manžel uzavře nové manželství nebo povinný manžel zemře.

Vyživovací povinnost mezi rozvedenými manžely vzniká tedy za splnění těchto předpokladů:

- oprávněný manžel není po rozvodu schopen se sám živit,
- oprávněný manžel žádá povinného (svého bývalého manžela) o poskytování výživného,
- povinný manžel má schopnosti a možnosti výživné poskytovat,
- poskytování výživného je v souladu s dobrými mravy.

Vyživovací povinnost mezi rozvedenými manžely zaniká:

- uzavře-li oprávněný nové manželství,
- smrtí oprávněného nebo povinného manžela,
- poskytnutím jednorázové částky na základě písemné smlouvy.

1.9. Majetkové vztahy mezi manžely

Majetkové vztahy mezi manžely jsou upraveny občanským zákoníkem (zákon č. 40/1964 Sb. ve znění pozdějších předpisů) v rámci společného jmění manželů, který s účinností od 1.8.1998 nahradil bezpodílové vlastnictví manželů. Společné jmění manželů je ve své podstatě bezpodílovým spoluvlastnictvím, kde každému z manželů přísluší vlastnické právo k celé věci. Toto vlastnické právo je současně omezeno vlastnickým právem druhého z manželů. Podíly manželů nejsou určeny.

Společné jmění manželů tvoří:

- majetek, který byl nabytý některým z manželů nebo oběma za trvání manželství,
- závazky, které manželům nebo některému z nich vznikly za trvání manželství.

Do společného jmění manželů patří vše, co jeden nebo oba manželé nabyli ode dne uzavření sňatku až do zániku manželství. Do společného jmění manželů spadají:

- příjmy manželů z pracovního poměru nebo podnikání,
- příjmy ze sociálního zabezpečení,
- odměny, honoráře umělců, odměny za vynálezy a autorská díla,
- vyplacené prémie, výhry ze sázek a loterií, věci získané výhrou ve věcné loterii,
- plnění z pojistné smlouvy,
- byt koupený i nabytý do vlastnictví,
- nemovitosti, které byly zakoupeny v době trvání manželství (zde je výjimka: netýká se to nemovitosti, kterou zakoupil jeden z manželů výlučně ze svých prostředků).

Do společného jmění manželů nepatří:

- majetek získaný dědictvím nebo darem,
- Majetek nabytý jedním z manželů před uzavřením sňatku,
- Věc, která slouží k osobní potřebě jen jednoho z manželů (osobní šperky),

V současné době je možné, aby manželé smlouvou, kterou uzavřenou formou notářského zápisu rozšířili nebo zúžili stanovený obsah společného jmění. Tímto způsobem mohou manželé změnit rozsah majetku a závazků nabytých či vzniklých v budoucnosti, ale i majetku a závazků, které už tvoří jejich společné jmění.

Společné jmění manželů končí zánikem manželství, dnem nabytí právní moci rozsudku o zániku manželství. K zániku společného jmění manželů může také dojít smrtí jednoho z manželů nebo pravomocným výrokem trestního soudu o propadnutí majetku nebo jeho části státu nebo prohlášením konkurzu (Zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení-insolvenční zákon ve znění pozdějších předpisů).

Když společné jmění manželů zanikne, provede se jeho vypořádání. Při vypořádání se vychází z toho, že podíly obou manželů na majetku, který patří do jejich společného jmění, jsou stejné. Při stanovení ceny pro účely vypořádání společného jmění manželů se vychází z ceny věci v době vypořádání. Přihlíží se také k potřebám nezletilých dětí, k tomu, jak se každý z manželů staral o rodinu a k tomu, jak se zasloužil o nabytí a udržení společného jmění. Dohoda o vypořádání společného jmění manželů musí mít písemnou formu.

Pokud se manželé mezi sebou o vypořádání nedohodnou, provede vypořádání na návrh jednoho z nich soud. Pokud manželé do tří let od zániku společného jmění nevypořádali své zaniklé společné jmění dohodou, nebo nepodali žalobu na vypořádání u soudu, platí, že:

- ve věcech movitých se vypořádali podle stavu, v jakém každý z nich tyto věci výlučně užívá,
- movité a nemovité věci jsou v podílovém spoluvlastnictví a podíly obou jsou stejné.

1.10. Bydlení manželů za trvání manželství a po rozvodu

Právo a povinnost manželů žít spolu se nejčastěji realizuje společným bydlením. Nejsou ale vyloučeny případy, kdy spolu manželé žijí, ale společně nebydlí, protože např. nemají prostředky či možnost získat vlastní byt. Manželé spolu mohou bydlet na základě několika důvodů bydlení, které jsou upraveny občanským zákoníkem:

- jedná se o společný nájem bytu oběma manžely, ten vzniká ke všem nájemníkům bytů v okamžiku, kdy je uzavřeno manželství,
- společný podnájem bytu vzniká společnou smlouvou manželů jako podnájemců a nájemců, ovšem se souhlasem pronajímatele bytu,
- společné vlastnictví domu – v tomto případě se jedná o dům ve společném jmění manželů nebo podílovém spoluvlastnictví.

Společný nájem bytu manžely vzniká tehdy, jestliže se za trvání manželství manželé (nebo jeden z nich) stanou nájemci bytu. V případě družstevního bytu platí, že vznikne-li za trvání manželství jednomu z manželů právo na uzavření smlouvy o nájmu družstevního bytu, vzniká jak společný nájem bytu manžely, tak jejich společné členství v družstvu. Společný nájem bytu manžely však v obou případech vznikne jen tehdy, jestliže spolu manželé žijí.

Dojde-li k rozvodu manželství, je na bývalých manželích, aby se o dalším osudu společného nájmu dohodli (tedy zda budou dále užívat byt na základě prostého společného nájmu, nebo zda jej bude mít v nájmu jen některý z nich a zda v něm bude bydlet sám, nebo v něm bude druhý bydlet z jiného právního důvodu - jako podnájemník, člen společné domácnosti apod.). Není-li taková dohoda možná, může se každý z nich obrátit na soud, aby právo společného nájmu bytu zrušil a určil, který z manželů bude byt nadále užívat.

Jednalo-li se o právo společného nájmu družstevního bytu, kde jeden z rozvedených manželů nabyl práva na uzavření nájmu před uzavřením manželství, právo společného nájmu bytu zaniká rozvodem manželství a právo byt užívat zůstává tomu z manželů, jenž nabyl práva na nájem bytu před uzavřením manželství. V ostatních případech má opět přednost dohoda bývalých manželů. Není-li možná, rozhodne na návrh některého z manželů soud o zrušení společného nájmu manželů a jejich společném členství v družstvu, stejně jako o tom, který z nich bude dále jako člen družstva nájemcem bytu.

Při tomto rozhodování bere soud v úvahu zejména zájmy nezletilých dětí a stanovisko pronajímatele.

Přechod nájmu.

Občanský zákoník pro případ smrti jediného nájemce (v případě smrti společného nájemce se stává z druhého společného nájemce výlučný nájemce) stanoví, že právo nájmu přechází na určité osoby za splnění určitých podmínek, aby nebyly smrtí nájemce připraveny o svůj dosavadní právní titul bydlení. Nejedná-li se o byt ve společném nájmu manželů, přechází právo nájmu z původního nájemce na jeho děti, vnuky, rodiče, sourozence, zeť nebo snachu, jestliže prokáží, že s původním nájemcem žili v den jeho smrti ve společné domácnosti a nemají vlastní byt. Musí přechod nájmu uplatnit vůči pronajímateli a prokázat mu splnění uvedených podmínek, tedy příslušný příbuzenský nebo jiný vztah k původnímu nájemci a dále, že s ním v den jeho smrti žili ve společné domácnosti, a že sami nemají vlastní právní titul k bydlení (nevlastní dům či byt, nemají pronajatý žádný byt nebo jim nesvědčí právo odpovídající věcnému břemeni spočívající v užívání místnosti určené k bydlení).

Zemře-li jeden z manželů - společných nájemců bytu - stává se jediným nájemcem bytu pozůstalý manžel. Jednalo-li se o družstevní byt, zaniká smrtí jednoho z manželů společný nájem bytu a v případě, že právo na družstevní byt bylo nabyto za trvání manželství, zůstává pozůstalý manžel členem družstva a náleží mu členský podíl v družstvu (soud vedoucí řízení o dědictví k této skutečnosti přihlédne).

Zemřel-li manžel, jenž nabyl právo na družstevní byt před uzavřením manželství, přechází jeho smrtí členství v družstvu a nájem bytu na toho dědice, jemuž připadl členský podíl (tím může být i pozůstalý manžel). Jestliže zde je více bytů, může členství zůstavitele přejít na více dědiců.

Přechod nájmu bytu z jediného nebo společných nájemců - manželů se uplatní u nedružstevního bytu i v případě, že původní nájemce opustil společnou domácnost.

U bytů služebních, bytů zvláštních a bytů v domech zvláštního určení není společný nájem bytu manžely nebo přechod nájmu vůbec možný.

2. Nesezdané soužití

V souvislosti se změnami ve společnosti, spolu stále více lidí začíná žít bez uzavření sňatku. Soužití mimo manželství není samo o sobě něčím, co by historie neznala, ale dnešní nesezdaná soužití jsou zcela novým sociálním jevem. Začala se rozšiřovat v 60. letech ve skandinávských zemích, kde jsou nyní institucionalizována jako běžná forma svazku. Velké rozšíření tohoto jevu vede k úvahám o jeho povaze a o tom, do jaké míry může nahradit manželství.

Definice.

V současnosti je nejvíce přijímaná definice nesezdaného soužití, kterou uvádí I. Možný. Podle něj se jedná o soužití dvou osob opačného pohlaví v podmínkách jako v manželství bez toho, aby byl jejich vztah oficiálně stvrzen manželstvím. Podmínkami jako v manželství se myslí společný život, sdílení domácnosti, společné hospodaření, společné plány do budoucna. Je ovšem obtížné vymezit co jsou to „podmínky jako v manželství“ a existuje více typů nesezdaného soužití (viz dále). Nesezdané soužití můžeme také označit za „moderní variantu partnerského života, která je typická zejména pro novou společenskou situaci, v níž mladí lidé nepotřebují svůj vztah formálně stvrzovat“ [HAMPLOVÁ, PIKÁLKOVÁ, RYCHTAŘÍKOVÁ, 2003]. **však existovalo již dříve.**

2.1. Historie nesezdaného soužití

Forma soužití mimo manželství není v historii nic nového. Většina starověkých národů znala více druhů manželství, spíše vedle tradičního manželství existovalo více forem soužití. Evropská společnost prosazovala monogamii jako jediný možný způsob soužití, naopak islámské země umožňovaly a umožňují muži mít několik manželek najednou.

Určitou protiváhou k monogamii byl konkubinát, který byl vytvořen ve starověkém Řecku a Římě. Do roku 445 př.n.l. byly zakázány sňatky mezi patricii a plebejci a do roku 212 n.l. byla zakázána manželství mezi Římany a příslušníky jiných národů. Manželství vojáků byla zakázána úplně. Z těchto důvodů docházelo k soužití osob mimo manželství. Důvodem konkubinátu byly i různé překážky manželství, jako příbuzenství, rozdíly ve stavu, rozdíly v náboženství. V době císařství se manželství a konkubinát srovnávalo a děti narozené mimo manželství byly uznány za legitimní [KINCL, SKŘEJPEK, URFUS, 1995].

Pro feudální společnost, která byla silně ovlivněna křesťanstvím, byla typická monogamie, svátost manželství a jeho nerozlučitelnost za života manželů.

Rozhodující vliv na úpravu manželství měl milánský edikt, který na dlouhou dobu legalizoval pravomoc církve v manželských záležitostech. Jakákoliv jiná než manželská soužití byla považována za hřích a osoby, které žily v těchto svazcích, byli zavrženi jako ti, kteří kazí morálku. Tito lidé stáli často na okraji společnosti. Za prohřešky proti pravidlům církve byli trestáni postavením na pranýř, vypálením cejchu. Protože však byla feudální společnost rozvrstvena do společenských vrstev, stejným způsobem se přistupovalo k prohřeškům. Vysoká šlechta i v tomto případě nedodržovala nastavená církevní pravidla. Postavení královských milenek bylo velmi časté a také prestižní záležitostí (vzpomeňme paní de Montespan krále Ludvíka XIV.) [VESELÁ, 2005].

V 18. a 19. století, kdy nastupuje průmyslová revoluce a buržoazní společnost, začínají se rozpadat principy církevního práva, které byly dosud uctívány. Začíná se měnit klasický patriarchální model rodiny, kdy dominantní postavení má otec. Ženy získávají výhodnější postavení, zlepšují se pracovní podmínky na ochranu dětí, žen a starších lidí. Přelomem v oblasti manželských vztahů byla Velká francouzská revoluce a poté Napoleonův Code Civil (1804). Ten považoval manželství za občanský vztah a zaváděl stejná pravidla pro všechny. Tento zákoník byl základní předlohou pro další evropské země, které ho použily. Další uvolnění vztahů přineslo zrušení nevolnictví.

Ukončení napoleonských válek vyznačuje další období, kdy se omezují sňatky nemajetných osob. Je to odůvodněno jejich neschopností se postarat o rodinu. Existovala také skupina, která manželství jako instituci odmítala (revolucionáři, bohémové, odpadlí kněží nebo rozvedení). Rozluka manželství byla stále ještě nemožná. Institut druhá a družky byl proto vytvořen jako reakce na nárůst počtu osob žijících v konkubinátu.

20. století, společně s rozvojem demokracie, přineslo také větší práva osob žijících v nesezdaném soužití. Po ukončení I. světové války nastupuje krize rodiny, která byla způsobená válečnými útrapami a změnou postoje většiny států. Vše vrcholilo v době hospodářské krize, což mělo za následek větší počet dětí, které se narodily mimo manželství. V druhé polovině 20. století, společně s růstem vzdělanosti žen a uvolněním rozvodového zákonodárství, začíná klesat počet manželství, která již nejsou uzavírána na základě majetku, ale jsou uzavírána z „lásky“. Společnost je nucena reagovat i na

situace jako jsou předmanželské vztahy, antikoncepci, umělé přerušení těhotenství apod. Mladí lidé považují manželství za přežitý institut. Nesezdaná soužití se začínají rozvíjet především v severských zemích. V 90. letech 20. století přichází změna v chápání mladých lidí. Neodmítají manželství jako celek, ale chtějí žít nejdříve spolu „jen tak“. Berou to jako přípravu na manželský život.

2.2. Rozšíření nesezdaného soužití

Počátek rozšíření nesezdaného soužití lze datovat do 60. let minulého století do Švédska. Vlna, která nesla tento trend, pokračovala dále do Dánska, Norska, Finska a na Island, dále do USA, západní Evropy a dále. Ve skandinávských zemích je nesezdané soužití uznávané zákonodárci, rodí se v něm děti se všemi právy. Nejnižší míru nesezdaných soužití naopak můžeme najít v jižní Evropě a v Irsku a to z důvodu vysoké religiozity těchto zemí.

Rozšíření nesezdaného soužití se popisuje jako třífázový proces [BERNHARDTOVÁ, 2004]. Na jeho začátku se jedná jen o odchylku od normy, která je praktikována jen malou skupinou lidí (jsou to většinou ti, kteří jsou proti instituci manželství). Potom se soužití ustanovuje jako krátkodobá a spíše bezdětná příprava na manželství. V konečné fázi je přijímáno, nesezdaný svazek trvá delší dobu, rodí se v něm děti. I když se objevovaly předpovědi, že nesezdané soužití nahradí manželství, zvláště v severských zemích, zatím tomu tak není. Nesezdané soužití jsou zde sice nejrozšířenější, ale většina párů svatbu stále plánuje.

Proměny rodinného soužití v současné společnosti

Pojem rodina je v českém právním řádu, ale i v názorech společnosti spojen především s reprodukcí potomstva a udržováním příbuzenských vztahů. Česká společnost chápe rodinu jako instituci, která vzniká teprve narozením dítěte. V demografii je bezdětný pár označován jako bezdětná rodina. V případě nesezdaného páru s dětmi hovoříme o faktické rodině, či nesezdaném soužití.

Soužití bezdětného páru nebo jiné uspořádání společně hospodařících osob je nazýváno obecněji jako domácnost. V devadesátých letech 20. stol. došlo k významným demografickým změnám rodinného chování zvláště mladé populace. Došlo především k pluralizaci životních strategií, nárůstu statusové hierarchie ve společnosti a eliminaci dříve státem poskytovaných výhod při založení rodiny. Hlavním trendem posledních

desetiletí je nárůst nesezdaného soužití mladé generace. Tento trend proto výstižněji nazýváme trendem odkládání sňatků. Indikátorem tohoto trendu je prudký pokles sňatečnosti a porodnosti a nárůst počtu mimomanželsky narozených dětí.

Zvláště mezi mladou generací můžeme identifikovat tři nově se prosazující životní strategie [MOŽNÝ, JIRÁNEK, 2008]:

1. Fenomén singles, tzn. dočasné nebo trvalé rozhodnutí žít jako jedinec. Tento typ je charakteristický enormním důrazem na pracovní kariéru a spíše než celoživotní strategií je dočasnou snahou profesionálně se prosadit, zajistit si kariérní postup a snížit tak míru ekonomické nejistoty.
2. Soužití partnerů na zkoušku často i postupně s několika partnery. Důraz je opět kladen na zajištění, s vyhlídkou na případné založení rodiny, jehož podmínkou zpravidla bývá získání uspokojivého bydlení.
3. Faktická rodina - tedy rozhodnutí trvale žít v nesezdaném soužití. Faktická rodina je skutečně novým trendem, který se projevuje nárůstem podílu mimomanželsky narozených dětí.

Významné změny, které se projevují ve složení českých rodin, jsou pro některé odborníky natolik alarmující, že hovoří o krizi rodiny jako instituce. Jde také o trend štěpení dříve společně hospodařící širší rodiny na jednotlivé rodiny a domácnosti, zvyšování podílu neúplných rodin a nárůstu domácností jednotlivců a samotných matek. Ke krizi v současných rodinných strukturách nemalou měrou přispívá také nárůst rozvodovosti.

Proměny ve vnitřních rodinných vztazích

Vztahy v rodinách mezi partnery, mezi generacemi a mezi dalšími členy rodiny (obecně vztahy v širší rodině) se mění pod vlivem sociálních a ekonomických podmínek, kulturních změn vč. pronikání (velmi pozvolného) vlivu jiných kultur a zvyklostí a také pod vlivem demografických procesů. V současné době však tyto změny mají skokový charakter a z historického hlediska velkou rychlostí mění vnitřní uspořádání rodiny. V průběhu několika generací se zásadně mění vztahy, které se v průběhu stovek generací měnily jen málo. Na prvním místě je to vztah muže a ženy, který se dnes stává rovnoprávným v plném významu slova. Ženy jsou, v důsledku stejného vzdělání, vlivu občanské společnosti a sociálního státu, vůči mužům již do značné míry nezávislé, a to jak v ekonomické, tak v rodičovské roli.

Druhou významnou změnou, která má civilizační rozměr, je změna vztahu rodič – dítě. Akceptování autonomie osobnosti dítěte přineslo zásadní změnu paradigmatu výchovy, v níž se přesunulo těžiště socializace z oblasti adaptace na sociální řád do oblasti rozvoje individuálních schopností a jejich prostřednictvím k úspěchu v nezávislém životě. Bez adaptace na sociální řád, tj. soužití s ostatními jedinci, lze jen těžko dosáhnout nějakého úspěchu. Cílem výchovy není pouze adaptovaný jedinec, ale úspěšný jedinec.

Druhem manželství je též dvoukariérové manželství, kdy si oba partneři budují maximální pracovní kariéru, ve kterém se oba manželé určitým způsobem podílejí na placené a neplacené domácí práci.

Obě zásadní změny vztahů v rodině přinesly vedle zřejmých pozitiv i vysoké nároky a druhotně i negativní dopady. Manželství rovnoprávných partnerů poskytuje oběma stejné šance a možnosti a akcentuje kvalitu vztahu, je však náročnější na komunikaci a vytváření oboustranně akceptovatelného životního stylu. Tím je takovéto manželství zranitelnější a vyžaduje osobnostní zralost partnerů. Prokazatelným následkem celkově vysokého nároku jsou častější krize. Do toho patří i rozvedení manželé, kdy si některý z rozvedených manželů najde nového partnera a žije s ním stejným způsobem.

Změna principu a stylu výchovy přinesla vyšší nároky na výchovnou angažovanost rodičů, což vyplývá v potřebu úspěšně řešit problém slučitelnosti rodinných a profesních rolí. Vedle toho musí rodiče čelit řadě konkurenčních vlivů, zprostředkovaných hlavně medii, které se projevují nejvíce prudkým nárůstem síly vlivu vrstevnických skupin. Nezanedbatelný vliv mají i vysoké finanční náklady na výchovu, která je zaměřena na všestranný rozvoj dítěte.

Zvláště pro vysoce vzdělané rodiče představuje dilema investic do vlastní nebo budoucí dětské kariéry velký rozpor, mnohdy uvažují v pojmech „hodnota ušlých příležitostí“, což má na chod rodiny z dlouhodobého hlediska negativní dopad. Výsledkem je menší počet dětí v rodinách nebo dokonce dobrovolná bezdětnost. Přehledně lze uvést příklady působení (kladné i záporné) jednotlivých sfér v následujícím přehledu, který ilustruje mj. jejich vzájemnou propojenost [RABUŠIC, 2001]:

Ekonomická situace

- tržní prostředí zvyšuje nároky na pracovní výkon a pracovní čas, často na úkor času pro rodinu, výchovu dětí v rodině,

- cenový vývoj podporuje orientaci na zaměstnání jako zdroj rodinných (individuálních) financí,
- situace na trhu s byty komplikuje zakládání rodin a manželství; mladí lidé považují byt za jednu ze základních podmínek pro založení rodiny, pokud na ni rezignují, zvyšuje se riziko disharmonie manželství,
- nezaměstnanost snižuje životní úroveň rodin s dlouhodobě nezaměstnaným členem a přispívá k růstu napětí v rodinách.

Sociální podmínky

- v méně paternalistickém prostředí vzrůstá pocit vlastní odpovědnosti, ale také nespokojenosti s vnějšími podmínkami pro rodinný život,
- vzdělání a vysoká zaměstnanost žen snižuje jejich závislost na partnerovi a zvyšuje nároky na sladění rodinných a profesních zájmů,
- zvýšila se mobilita jedinců, a tím roste izolovanost členů rodiny (zatím pozvolna) po letech „vytlačení“ otců z podílu na výchově potomků a omezení jejich autority v rodině se jen zvolna prosazují snahy o podstatně větší začlenění otců do péče o děti a do jejich výchovy,
- mění se poměr mezi vlivem rodiny (nukleární a širší, příbuzenstva), „sousedských sítí“ a vrstevnických skupin.

Kulturní vlivy

- individualismus oslabuje vnitro-rodinné vztahy,
- mění se hodnota dítěte, tím vnitro-rodinné vztahy a formy výchovy, zprostředkovaně pak vztah dětí (vnoučat) k rodičům (prarodičům),
- rozšířený pragmatický pohled na svět ovlivňuje i rodinné chování na úkor některých „tradičních“ hodnot, které podporovaly rodinnou soudržnost,
- spotřební orientace a hédonismus oslabují význam a motivační sílu rodinných hodnot a pout,
- změněné postavení ženy ve společnosti ve smyslu posunu k reálné rovnoprávnosti,

- změna principu výchovy s cílem rozvinutí individuality dítěte jakožto nástroje k dosažení společenské úspěšnosti a jejich začlenění do společnosti,
- klima v médiích, především audiovizuálních, je často zaměřeno spíše proti rodině, a to zejména v pořadech určených dětem a mladým lidem.

Demografické procesy

- zmenšování velikosti nukleární rodiny (počtu dětí) zintenzivňuje, alespoň potenciálně, citové vazby,
- zmenšování velikosti nukleární rodiny snižuje počet dětí jako potenciálních pečovatelů ve stáří,
- také vysoká rozvodovost snižuje počet dětí, a tím i potenciálních pečovatelů ve stáří - jednak rozvedení mívají méně dětí a jednak mezi potenciálními pečovateli ubývá dětí (po rozvodu se snižuje nebo mizí kontakt s jedním z rodičů), snach (po rozvodu se vzdalují od ex-tchánů a ex-tchýní) i vnoučat (nezřídka se citově a prostorově vzdalují od prarodičů - rodičů „odcházejícího“ rodiče).

Výsledkem působení těchto faktorů jsou změny ve fungování rodin a vytváření manželských svazků. Vedle přirozené tradiční rodiny založené na manželství se tak stále častěji objevují méně stabilní alternativní formy partnerského, dvougeneračního i vícegeneračního soužití.

Nesezdané soužití v české společnosti

Nesezdané soužití patří mezi jednu z alternativních forem soužití, je výrazným znakem proměny populačního chování. Ačkoli je v poslední době velice častým jevem, manželství je stále považováno za nejlepší formu partnerského vztahu. Nesezdané soužití se významně rozšířilo ve vyspělých evropských zemích v 70. letech.

Název „nesezdané soužití“ je jednou z možností, jak nazvat partnerské soužití bez uzavření sňatku. Dalšími termíny, jež používají zahraniční odborníci pro toto označení, jsou „společné soužití“ (living together), „konsenzuální svazek“ (consensual union), „dvoustupňové manželství“ (two-step marriage), „kamarádské manželství“ (companionate marriage), „manželství na zkoušku“ (trial marriage) atd. Termín, který je většinou přijímán, je právě „nesezdané soužití“ neboli „**nesezdaná kohabitace**“ (unmarried cohabitation). V demografii je užíváno termínu **faktické manželství**.

Je mylnou představou, že volnost v nesezdaném soužití vede k větší stabilitě. Chybějící rozvodová bariéra, která je v případě manželství, může být příčinou řady ukvapených rozchodů. Někteří partneři právě tuto volnost považují za výhodu, neboť v něm nezůstávají z vnějšího přinucení, ale z osobní oddanosti.

Nesezdané soužití můžeme vnímat jako významný prostředek sociálního učení a prostředek přípravy na soužití v párovém vztahu, může přispět k odpovědnější volbě budoucího partnera pro založení rodiny. Na základě alternativy manželství - soužití bez uzavření sňatku se zvyšuje věk v době prvního sňatku a prvního porodu.

V současné době je **tradiční vzorec cesty do manželství** (láska → chození spolu (námluvy) → sňatek → pravidelný sex → děti) zcela pozměněn. Fáze námluv bývá nahrazena nesezdaným soužitím. Sňatek není podmínkou sexuálního života – bývá vynecháván, takže není výjimkou nesezdané soužití s dětmi.

V podstatě je možné hovořit o čtyřech základních podobách nesezdaného soužití [RABUŠIC, 2001]:

1. **Soužití porozvodové**, což je soužití lidí, kteří již prošli rozvodem, a kteří většinou nemíní uzavírat nový sňatek.
2. **Soužití snoubenecké**, které nastává u těch partnerů, kteří někdy – v blízké či vzdálenější budoucnosti – pomýšlejí na to, že se vezmou. Tento druh soužití je tedy moderní variantou cesty do manželství.
3. **Soužití dočasné**, které může nastat v případě dvou mladých lidí, již teprve začínají svou milostnou a sexuální dráhu a ještě nepomýšlejí na sňatek – nahrazuje zde dobu „chození spolu“ v tradičním vzoru. Nebo vzniká v době po rozvodu, kdy rozvedený/rozvedená ještě nepomýšlí na nové manželství, ale nechce žít sám/sama, a tak si dočasně nachází partnera/partnerku. Tento vztah může končit v manželství, ale také rozpadem kohabitace a navázáním kohabitace další,
4. **Soužití namísto manželství**, tedy soužití mladých lidí, kteří nemíní uzavřít sňatek. Je to forma vztahu rozvinutého skandinávského typu, v němž se i rodí děti.

2.3. *Nesezdané soužití – statistika*

Statistické zmapování nesezdaných soužití je zatím problematické, je špatně zachytitelné, neboť je ve většině případů předstupněm manželství. Údaje o nesezdaném soužití, o jeho výskytu, lze nalézt v sociologických a demografických průzkumech, tudíž je zde určitá míra nepřesnosti. Podstatné rysy však vysledovat jde a určitá data existují. Česká republika se začala po druhé světové válce výrazně odlišovat od evropských demokratických zemí. Po celou komunistickou etapu byl příznačný nízký věk vstupu do manželství a krátce po sňatku následovalo narození potomků. Soužití bez uzavření sňatku bylo společností tolerováno spíše u lidí, kteří již manželstvím prošli.

Generace, které začaly dorůstat v nových ekonomických podmínkách, odkládají nebo odmítají vstup do manželství a rození potomků. Na konci osmdesátých let byl průměrný věk novomanželů – 25 let u muže a 22 let u ženy, v roce 2002 - 29 let u muže a 27 let u ženy. Podle sčítání 1991 (sčítání lidu, domů a bytů) žili ve věku 25 - 29 let ve faktickém manželství 2 muži ze 100 a u stejně starých žen byl podíl žijících v neformálním svazku stejný. Ve sčítání 2001 jsou čísla podobná – 4 % mužů a 5 % žen mezi 25. až 30. narozeninami deklarovala soužití v nesezdaném svazku [ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD].

Nesezdaná soužití jsou mezi sociálními skupinami nejčastější u nezaměstnaných, z hlediska věku mezi mladšími, z hlediska příjmů na osobu mezi nejchudšími a nejbohatšími a podle počtu dětí mezi bezdětnými a mnohodětnými. Typickou českou neprovdanou matkou je tak podle výzkumu žena, se základním vzděláním z ekonomicky slabého regionu, kterou si partner nebyl ochotný vzít. Tyto ženy rodí 80 % mimomanželsky narozených dětí. A proč svobodné matky rodí děti? [HAMPLOVÁ, 2007] Uvádí tyto důvody:

- neochota partnera uzavřít manželství – ženy s nižším vzděláním řeší dítětem nejistotu ohledně budoucího vztahu,
- liberální hodnoty – neprovdané matky s vyšším vzděláním si chtějí udržet vlastní nezávislost a manželství je pro ně formalita,
- pragmatické finanční motivy – matkám ze slabších sociálních skupin se zvýší sociální dávky, když nepřiznají, že žijí s partnerem, což by s manželem neprošlo.

2.4. *Nesezdané soužití versus manželství*

V případě ukončení svazku jsou spatřovány významné rozdíly – pokud zanikne manželství rozvodem, zákon určuje majetkové vyrovnání v souladu s jasně formulovanými právními nařízeními. Pokud zanikne nesezdané soužití, nejsou tato pravidla vytvořena. Ze skutečnosti, že vzrůstá počet nesezdaných párů, však nelze vyvozovat závěr, že manželství a s ním i rodina mizí, ani že se ocitá v nějaké existenční krizi. Jde pouze o vývoj, který je reakcí na současné kulturní a ekonomické podmínky. Vzhledem k tomu, že je tento vývoj v posledních letech zrychlený, vede ke zvětšenému zájmu médií i celé veřejnosti. Nesezdané soužití je logickým řešením životní fáze mezi zahájením sexuálního života a sňatkem, neboť toto „meziobdobí“ trvá až deset let.

Je pravděpodobné, že nesezdaná soužití často vznikala náhle z důvodu možnosti společného bydlení. Před rokem 1989 krátké známosti končily většinou sňatkem, v současné době mladí lidé svůj svazek po krátké známosti nelegalizují.

Pokud jde o výchovu dětí v nemanželském soužití, většina takto žijících mladých svobodných lidí by v případě otěhotnění volila variantu „sňatek a porod“.

Manželství ztrácí atraktivnost, neboť „diktuje“ uzavření se do předem určených rolí. Soužití v nesezdaném svazku je naopak oceňováno, neboť je chápáno jako „svobodnější“ forma soužití, která lépe vyhovuje individuálním požadavkům a dává větší možnost seberealizaci. Pro většinu dospělých lidí je však nadále ideálem život v páru.

Vztah mezi manželstvím a svobodou (život nesezdaných párů) lze vnímat čtyřmi způsoby [MOŽNÝ, JIRÁNEK, 2008]:

1. „**idealisté**“ si myslí, že je manželství nijak neomezí, a proto do manželství vstoupí ochotně,
2. „**individualisté**“ si uvědomují, že manželé se musí navzájem podřizovat, a protože se omezovat nechtějí, sňatek příliš ochotně uzavírat nebudou,
3. „**realisté**“ si uvědomují, že vstupem do manželství přijdou o část své svobody, ale jsou ochotni tuto cenu zaplatit,
4. poslední skupinu představují lidé, kteří si myslí, že by je manželství v otázce osobní svobody neomezilo, ale stejně by je uzavřít nechtěli; jejich nechuť ke sňatku pramení z jiných důvodů.

Na základě různých šetření, výzkumů by bylo možné shrnout rozdíly mezi manželstvím a nesezdaným soužitím do těchto bodů:

- pro manželství je typický společný étos, lidé v nesezdaných soužitích jsou orientováni spíše individualisticky,
- pro manželství jsou charakteristické společné investice, v nesezdaném soužití se klade vyšší důraz na momentální „přínos“ partnera,
- v nesezdaném soužití jsou méně přijímané tradiční rodinné hodnoty a mužské a ženské role, je menší pravděpodobnost, že vytvoří pevný a dlouhý vztah,
- v nesezdaném soužití lze najít spíše jedince s nižším vzděláním, méně stabilním zaměstnáním a nižším příjmem (to platí především o dlouhodobých nesezdaných soužitích).

2.5. *Motivy pro volbu nesezdaného soužití*

Z šetření D. Hamplové [HAMPLOVÁ, 2003] vyplývá, že časování sňatků a nesezdaných soužití, stejně jako výběr mezi těmito alternativami, souvisí s rodinným prostředím, ze kterého žena pocházela. Pokud jde o vzdělání, předpoklad, že vzdělání bude snižovat pravděpodobnost vstupu do manželství a zvyšovat pravděpodobnost vstupu do nesezdaných soužití, se nepotvrdil. Ač vzdělanější ženy vstupují do manželství později, lze tento odklad vysvětlit tím, že déle studují (v okamžiku, kdy dokončí školu, rozdíly mezi vzdělanostními skupinami zmizí). Nesezdaná soužití v české společnosti představují spíše předstupeň než alternativu manželství. Od šedesátých let je model ženy v domácnosti kritizován - především feminismem. Přejchod moderní rodiny k rodině „postmoderní“ se projevil v tom, že vztahy již samy o sobě nemají hodnotu. Přitažlivá není „šťastná rodina“, ale šťastný jedinec.

Přestože dlouhodobá nesezdaná soužití představují formu partnerského soužití preferovanou malou částí populace (i mezi mladou generací), dochází v poslední dekádě k výraznému nárůstu mimomanželské plodnosti. V rámci výzkumu Sociální a ekonomické podmínky mateřství (SEPM – v roce 2006 ho uskutečnilo Centrum pro výzkum veřejného mínění při Sociologickém ústavu AV ČR) byla matkám s dětmi mladšími deseti let položena otázka, proč si myslí, že se v dnešní době rodí velká část dětí neprovdaným matkám (včetně žen v nesezdaném soužití).

Na výběr byly tyto možnosti:

- a) manželství nepřináší v dnešní době žádné výhody,
- b) ženy vědí, že se svobodné matky mohou více spoléhat na sociální pomoc státu,
- c) v manželství a v dlouhodobém soužití s dětmi je těžké si udržet osobní nezávislost a svobodu,
- d) ženy mají problém najít vhodného partnera,
- e) je to finančně výhodné,
- f) dnešní manželství jsou nestabilní a lidé se chtějí vyhnout komplikacím s rozvodem,
- g) dnešní muži se nechtějí ženit,
- h) dnešní ženy nepovažují přítomnost otce v rodině za důležitou,
- i) pokud se dva lidé mají rádi, uzavírat manželství je zbytečné.

Všechny dotazované se bez ohledu na rodinný stav při narození dítěte shodují na tom, že nejvýznamnějšími příčinami mimomanželské plodnosti jsou **nestabilita manželství a nedostatek vhodných partnerů**.

Ženy z nesezdaných soužití pak nejvíce zpochybňují instituci manželství. Přiklánějí se k tomu, že sňatek je zbytečná formalita a uvádějí, že sňatek neuzavřely, protože to pro ně nebylo výhodné. Většina neprovdaných matek pak považuje za ideální partnerské uspořádání život v manželství, a to po předchozím společném nesezdaném soužití „na zkoušku“, které jim přestalo vyhovovat.

Dlouhodobé nesezdané soužití pokládá za ideální formu partnerského soužití jen pětina neprovdaných matek. Prímému manželství (bez nesezdaného soužití) by dávalo přednost téměř 8 % neprovdaných matek. Na základě výzkumu bylo zjištěno, že ženy, které žily při narození prvního dítěte v nesezdaném soužití, mají větší šanci než osamělé matky, že později vstoupí do manželství. Dále bylo zjištěno, že manželské rodiny jsou stabilnější než nesezdané svazky [SEPM, 2006].

2.6. *Legislativní zakotvení nesezdaného soužití*

Vznik nesezdaného soužití

Vztah mezi mužem a ženou, kteří nejsou manžely, ale žijí spolu a společně hradí své potřeby, je označován jako vztah mezi druhem a družkou. Tento způsob soužití není registrován formálním způsobem, jak je to například v manželství nebo registrované soužití. Vztah druhu a družky vzniká rozhodnutím muže a ženy, že spolu budou žít a společně hospodařit. Jejich vzájemná práva a povinnosti jsou regulovány pouze morálními normami. Rozhodne-li se některý z nich, že vztah ukončí, nemůže mu v tom druhý z partnerů žádným legislativně upraveným způsobem bránit.

Občanské ani rodinné právo pojem druh a družka jako samostatný právní pojem neužívají a proto není v právním řádu nijak definován. Právního významu nabývá institut nesezdaného soužití v souvislosti se splněním dalších předpokladů, což je narození dítěte družce, která tak nabývá práva neprovdané matky a může od svého partnera požadovat příspěvek na výživu a úhradu některých nákladů neprovdané matky. Z pohledu nesezdaného soužití je důležitý termín „společná domácnost“. Tento pojem vymezuje Občanský zákoník (zákon č. 40/1964 Sb, ve znění pozdějších změn a doplnění).

Domácnost tvoří fyzické osoby, které spolu trvale žijí a společně hradí náklady na své potřeby. Do tohoto vymezení spadají jak manželé, tak osoby, které spolu žijí v nesezdaném soužití – druh a družka [CHODĚRA, 2002]. Společná domácnost předpokládá společné bydlení v jednom bytě a společné hospodaření se svými příjmy.

Zánik nesezdaného soužití

Vzhledem k tomu, že nesezdané soužití vzniká neformálním rozhodnutím partnerů, že spolu budou žít a společně hospodařit, stejným způsobem dochází i k ukončení tohoto vztahu. Rozhodne-li se jeden z partnerů, že nechce v soužití pokračovat, nepotřebuje k tomu souhlas druhého partnera, ani schválení nikoho jiného. Stejně tak druhý z partnerů mu v tomto rozhodnutí nemůže žádným právně regulovaným způsobem bránit. Partneri, kteří se rozešli, nemají vůči sobě žádné právní nároky. Pouze jejich vztahy k dítěti jsou řešeny obdobným způsobem jako vztahy rodičů, kteří spolu nežijí.

2.7. Vyživovací povinnost mezi partnery v nesezdaném soužití

Zákon o rodině (zákon č. 94/1963 Sb., ve znění pozdějších změn a doplnění) upravuje vyživovací povinnost jen mezi stanoveným okruhem osob. Jsou to děti a rodiče, ostatní příbuzní – potomci a předci, manželé, rozvedení manželé, neprovdaná matka a otec jejího dítěte. Výživné mezi druhem a družkou Zákon o rodině a žádný jiný právní předpis nestanovuje. Nesezdaní partneři si výživné vzájemně poskytují pouze na základě dobrovolnosti a výživné mezi nesezdanými partnery není soudně vynutitelné. U druha a družky neplatí obdobná zásada, podle které mají mít manželé stejnou životní úroveň.

Proto má družka, v rámci vyživovací povinnosti, mnohem horší postavení než manželka. Mezi partnery nevzniká ze zákona žádná vyživovací povinnost. V rámci partnerského soužití ale mohou nastat situace, kdy jeden z páru bude potřebovat finanční výpomoc (nemoc, rozchod a rozpadnutí společné domácnosti, péče o společné nezletilé dítě), druhý z páru výpomoc odmítne a žádný právní předpis ho nedonutí, aby finanční výpomoc poskytl.

Jediným, ze zákona oprávněným nárokem na výživu ze strany partnerky vůči partnerovi, je právo neprovdané matky na příspěvek na výživu a úhradu nákladů v souvislosti s porodem od otce svého dítěte. Je nesprávné, kdyby všechny náklady nesla pouze matka dítěte. Otec dítěte, za kterého není matka dítěte provdána, je povinen podle § 95 Zákona o rodině přiměřeně matce přispívat na úhradu výživy po dobu, které jsou spojeny s těhotenstvím. Výše tohoto příspěvku závisí na mnoho okolnostech, jako jsou schopnosti a možnosti otce, odůvodněné potřeby matky, případně její jiné příjmy, zvýšené náklady na výživu, těhotenské a mateřské ošacení a další věci. Životní úroveň neprovdané matky by měla být v zásadě taková, jakou má matka v manželství. Od těchto nákladů je potřeba oddělit náklady, které se týkají dítěte. Od těchto nákladů je potřeba oddělit náklady, které se týkají dítěte. Nezahrnují se do nákladů neprovdané matky, ale jsou součástí samostatného nároku na výživu dítěte.

2.8. *Dědické nároky – manželství a nesezdané soužití*

V každé rodině dochází ke změnám, které ji ovlivňují ať už pozitivně – narození dítěte, nebo negativně – smrt. Se smrtí, jako právní skutečností, náš právní řád spojuje určité právní následky, jako je přechod majetku na dědice. Tyto právní následky mohou nastat jen za určitých, zákonem stanovených podmínek, které jsou vymezeny v rámci dědických vztahů, není-li závěť.

Dědické vztahy a podmínky dědění upravuje Občanský zákoník (§ 460-487). Vymezuje obecné podmínky dědění, dědickou způsobilost, způsoby dědění a především dědické skupiny, do kterých můžeme zařadit i druha a družku. Stejně jako Zákon o rodině, také Občanský zákoník preferuje manželství jako soužití muže a ženy. Reflektuje i jiné druhy soužití (nesezdané), ale poskytuje jim mnohem menší právní ochranu a tím i možnost nároku na majetek obsažený v dědictví. Se smrtí fyzické osoby dochází k zániku mnoha práv a povinností, ale především vztahů, kterých se zemřelý účastnil. Dochází k zániku manželství, rodičovství (i rodičovské zodpovědnosti) a povinnosti platit výživné, k zániku nesezdaného soužití.

Rozeznáváme dědění ze zákona a dědění ze závěti. Dědici ze zákona mohou být pouze osoby fyzické, dědici ze závěti mohou být jak osoby fyzické, tak i osoby právnické. Přednost má dědění za závěti. Dědici ze zákona jsou povoláni jen k té části dědictví, kterou nenabudou dědicové ze závěti. Nepořídí-li zůstavitel závěť, nastává dědění ze zákona. Nenabude-li dědictví ani žádný dědic ze zákona, nastává tzv. odúmrtí, to znamená, že dědictví připadne státu.

V rámci dědění (mimo obecná ustanovení o dědické způsobilosti, možnosti odmítnutí dědictví apod., která se vztahují na všechny osoby, které jsou zahrnuté v dědickém řízení), se může druh nebo družka stát subjektem dědického práva v těchto případech

Při dědění ze závěti nebo ze zákona. Zákon zná pouze tyto možnosti dědění. Přednost má vždy dědění ze závěti, pokud závěť neexistuje, nastupuje dědění ze zákona. Postavení druh a družka se oproti postavení manžela a manželky liší. Zákon stanoví určité předpoklady, které musí jak manžel, tak druh splnit.

Aby mohl dědit manžel, musí v době smrti zůstavitele manželství trvat. I když bude manžel žít v nesezdaném soužití ve společné domácnosti s jinou osobou a manželství

bude stále trvat, nebude mít dotyčná osoba/družka stejné, rovnocenné postavení jako manželka. Její pozice bude horší, což může být v rozporu s dobrými mravy.

Na jedné straně stojí družka, která se zůstavitelem žila ve společné domácnosti, společně uhrazovali náklady na své potřeby, byli k sobě citově poutáni. Na straně druhé je manželka, která žila odděleně od zůstavitele, nemá s ním kontakt ani jiný emocionální vztah. Přesto je k dědictví oprávněna, má přednost před družkou. V této situaci je vidět a cítit rozpor s dobrými mravy a lidským cítěním.

V rámci dědění ze zákona je možné dědit na základě tří dědických skupin, ve kterých jsou oprávněné osoby přesně vymezeny. Manžel či manželka zůstavitele jsou ve skupině první, druh nebo družka mohou dědit až v druhé dědické skupině. Manžel dědí vždy alespoň polovinu dědictví. Postavení spolužijících osob je značně nevýhodné, protože nastupují až ve druhé skupině a nedědí sami, ale společně s manželem a rodiči zůstavitele, což velmi omezuje jejich celkové dědictví. Pokud zůstavitel neměl manžela a ani jednoho z rodičů, nemá druh nebo družka nárok na celé dědictví, propadá se do třetí skupiny, kde dědí společně se sourozenci stejným dílem.

Dědění ze závěti má větší volnost. Každý může se svým majetkem naložit, jak chce a to nejen za svého života, ale také v případě smrti. Může označit osoby, které jeho majetek zdědí, ale také osoby, který by ze zákona měly nárok na majetek zůstavitele a z nějakého důvodu nejsou zahrnuty mezi dědice, protože je zůstavitel vyloučí ze závěti. Jedná se o institut vydědění. Podle § 469 a občanského zákoníku zůstavitel může vydědit svého potomka jen zákonem stanovenými důvody, bez ohledu na to, zda se jedná o dítě narozené v manželství nebo mimo ně.

Zůstavitel závěť uzavírá především tehdy, pokud chce naložit se svým majetkem jinak, než pokud by se majetek rozděloval podle dědických skupin. V tomto případě bude druh dědicem celého majetku, pokud ho ale zůstavitel, jako svého jediného dědice, v závěti označí. Tato možnost je vhodná především za situace nesezdaného soužití zůstavitele, alespoň po dobu jednoho roku ve společné domácnosti s družkou, a zároveň manželství zůstavitele stále trvá.

Pokud by neexistovala závěť, celý majetek by připadl manželce a dětem zůstavitele rovným dílem. Podmínkou dědictví v tomto případě je platnost závěti. Může být napsaná ručně a vlastnoručně podepsána nebo napsaná na stroji, s vlastnoručním podpisem a podpisem dvou svědků. Volnost zůstavitele uzavřít závěť a přenechat svůj

majetek druhovi je omezen institutem neopomenutelných dědiců, který je stanoven v § 479 Občanského zákoníku. Mezi neopomenutelné dědice patří děti zůstavitele.

Dalším projevem druhořadého postavení nesezdaných párů můžeme najít v oblasti daňového práva. Při dědění druha a družky se uplatňuje vyšší míra zdanění oproti manželovi a přímým příbuzným, kteří jsou od dědické daně osvobozeni. Druh a družka odvádějí daň v závislosti na hodnotě dědictví a základu daně.

Z výše napsaného vyplývá, že postavení osob v nesezdaném soužití je v rámci dědických nároků nedůstojné. I když právní řád preferuje manželství jako ideální soužití muže a ženy, měl by reagovat v těchto případech na stále se zvyšující tendenci neuzavírání sňatků a vytvořit právní úpravu, která reaguje na tyto situace.

PRAKTICKÁ ČÁST

3. Výzkumné šetření

Manželské či partnerské štěstí se neobjeví nečekaně. Oba partneři se musí učit a ujít dlouhou cestu k umění tolerance, hledat kompromisy, respektovat osobnost partnera, prostě najít k sobě cestu a na té cestě vydržet dobré i zlé. Krásně to vyjadřuje citát: „Partnerství není rychlostní zkouška, ale vytrvalostní závod“ (Emmerson Fittipaldi).

Manželství i nesezdané soužití má mnoho tváří....

Šetření, které je součástí praktické části bakalářské práce jsem prováděla formou rozhovorů.

Během časového úseku 5 měsíců jsem hovořila se 4 manželskými páry a 4 páry, které žijí v nesezdaném soužití. S vybranými páry jsem vedla polostrukturované, neformální rozhovory, kdy nebyly kladeny přesné otázky, ale předložila jsem okruh otázek, v jejichž rozmezí jsme hovořili. Ne vždy na sebe páry chtěli říct vše, pokud hovor zabíhal do oblastí, o kterých nechtěli hovořit, rozhovor byl převeden na jiné téma. Všechny páry jsem se zpracovanými rozhovory seznámila a vyžádala si jejich souhlas s uveřejněním ve své práci.

Rozhovor - interview

Je to technika shromažďování informací dotazováním. Respondent odpovídá na otázky zaměřené na zkoumaný jev.

Rozhovor má různé podoby:

- a) rozhovor připravený, standardizovaný, řízený – otázky jsou přesně připraveny a tazatel se řídí jejich zněním i pořadím,
- b) rozhovor volný, nestandardizovaný, neřízený, tazatel má osnovu rozhovoru po stránce obsahové, nepoužíván doslovné znění otázek.

Dále rozeznáváme rozhovor zjevný (většinou řízený rozhovor) a rozhovor utajený (respondent nemusí rozhovor vnímat jako část výzkumu). Rozhovor je finančně i časově velmi náročný. Proto se někdy rozhovory dělají s větším počtem respondentů najednou tzv. skupinový rozhovor (beseda, panelová diskuse).

U rozhovoru je významná osoba tazatele. Ten by měl navázat kontakt s respondentem tak, aby jej pro rozhovor získal. Rozhovor je vhodný pro zkoumání složitější, náročnější problematiky, kde je důležitá kvalita odpovědí, než jejich množství. Přesto může být při vhodném výběru respondentů a dostatečném počtu rozhovorů zobecněný pro určitý okruh sociálních objektů.

Šetření – deskripce postupu rozhovoru

1. příprava rozhovorů: studium literatury a dostupných informací o lidech, se kterými jsem dělala rozhovory,
2. volba metody rozhovorů: zvolila jsem volné, nestandardizované rozhovory, chtěla jsem se co nejvíce od párů dozvědět o jejich společném životě,
3. výběr reprezentativního vzorku: pro rozhovory nebyl vybrán reprezentativní vzorek. Oslovila jsem 4 manželské páry a 4 páry, které žijí v nesezdaném soužití.

Vlastní rozhovory – během časového období 5 měsíců jsem se několikrát sešla s vybranými páry a hovořila s nimi. Po ukončení rozhovorů jsem provedla vyhodnocení a napsala kazuistiky

Okruhy dotazů:

1. Je pro vás manželství důležité/volba životního partnera?
2. Plánovali jste/plánujete děti?
3. Hodnotový žebříček.
4. Komunikace mezi sebou.
5. Očekávání od manželství nebo společného soužití.
6. Fáze vývoje vztahu, řešení případných konfliktů.

3.1. Popis zkoumaného vzorku

Celkově jsem hovořila se 16 lidmi. 8 osob žije v manželství a 8 v nesezdaném soužití.

1. Osoby žijící v manželství:

Věkové rozmezí: 30-75 let

Doba trvání manželství: 5let (pár č. 4) - 50 let (pár č. 2)

VŠ: 5

SŠ: 3

Děti: 8

2. Osoby žijící v nesezdaném soužití:

Věkové rozmezí: 29 – 50 let

Doba trvání nesezdaného soužití: 2 roky – 7 let

VŠ: 5

SŠ: 2

SOU: 1

Děti: 1

Společný byt vlastní: 1

Byt v pronájmu: 1

Byt ve vlastnictví jednoho z partnerů: 2

ROZHOVOR ČÍSLO 1:

Manželský pár: TM (67) a JM (75). Manželství trvá 45 let. Oba VŠ vzdělání, pro oba druhý sňatek (ona rozvedená, on vdovec s dítětem), který uzavřeli po krátké známosti. Povolání: TM učitelka pro 2. stupeň, JM strojní inženýr. V průběhu manželství vychovávali syna JM a narodil se jim druhý syn (po 5 letech manželství). Nyní jsou již oba v důchodu, žijí aktivním životem. Pan JM organizačně zajišťuje záležitosti kolem domu a zahrady, paní TM stále pracuje jako kosmetická poradkyně.

Rozhovor probíhal za přítomnosti obou manželů. V hovoru se průběžně doplňovali.

Manželství a partnerství je pro nás oba důležité. Jsme spíše lidé ze „staré školy“ a dříve bylo divné, když mladá žena nebo muž byli sami. Volba partnera v našem případě nebyla nijak cílená, prostě jsme se potkali a bylo to.

Paní TM: na manželovi se mi líbilo, že se stará o malé dítě, tím si mě získal nejvíc. Byla jsem v té době rozvedená, opustil mě první manžel... Můj první syn si mě získal hned (záměrně říkám můj syn, nikdy jsem nedělala rozdíly Tvoje dítě, naše dítě). Děti jsme samozřejmě plánovali, když jsme vstupovali do manželství, manžel měl byt, oba jsme pracovali. Druhý syn se nám narodil po 4 letech manželství. Na prvním místě je u nás zdraví a společná pohoda. Prožili jsme spolu spoustu pěkného i méně příjemného, ale vydrželi jsme. I v práci jsme se realizovali a teď už jen to zdraví. Komunikace bývala dříve problém. Občas byly vysílače na jiné frekvenci než přijímače (a naopak). Z toho samozřejmě vznikala řada problémů a situací, které končily nedorozuměním a hádkou. Ale čas obrousil všechny hrany a ani teď není všechno ideální, ale za těch 45 let jsme už na sebe tak zvyklí, že když se manžel urazí a přestane mluvit, tak už jen mávnu rukou... Pan JM doplňuje: já si zvykl na manželčinu nedochvilnost a rozevlátost. Já jsem zvyklý mít všechno přesně srovnané a jasně předem dané. Dřív mě to stálo hodně nervů, ale teď... už mi to delší dobu nevádí, zvykl jsem si. Důležitá je pro nás zdraví a pohoda. Do manželství bychom šli znovu, ono žítí jen tak, „na hromádce“ bez záruk a jistot, to bychom nechtěli.

Komentář:

Na manželském páru byla vidět pohoda. Během hovoru se vzájemně doplňovali, občas se škádlili a přátelsky špičkovali. Paní TM je temperamentní, hodně gestikulovala a byla hovorná, občas měla sklony jednotlivá fakta vysvětlovat jako ve škole, k čemuž ji svádí její bývalá profese – učitelka na základní škole. Pan JM manželku hodně doplňoval, spíše se soustředil na fakta, paní TM na příhody a zážitky. Jsou to lidé „ze staré školy“, jak se sami označují. Převažoval u nich model muž živí a zajišťuje rodinu, žena se stará o ostatní. Po roce 1989 u nich doznal tento model změnu. Pan JM odešel do důchodu a paní TM se začala realizovat ve „svém podnikání“, jak říká. Díky svým příjmům se jim oběma žije jednodušeji než jiným lidem v jejich věku. Dokonale naplňují heslo, že protiklady se přitahují.

ROZHOVOR ČÍSLO 2:

Manželský pár KT (71 let) a ST (70 let). Manželství trvá 49 let. Oba SŠ vzdělání, pro oba první sňatek. Povolání KT: elektrotechnik, ST: učitelka v MŠ. Žijí v menším městě a mají 2 děti. Nyní oba v důchodu, KT provozuje společně se svým zetěm malou vinárnu a prodejnu vína.

Rozhovor probíhal za přítomnosti obou manželů. V odpovědích na dotazy se doplňovali.

Paní ST: Chodili jsme spolu od střední školy, ale ne tak, jako ti dnešní mladí. Že spolu začnou bydlet ještě před svatbou. My měli přísné rodiče, kteří byli názoru: „když spolu chcete být, tak se vezměte“. A tak krátce po ukončení vojenské základní služby jsme se vzali. Výhodou bylo, že manžel dostal podnikový byt, měli jsme kde bydlet, peníze jsem do začátku přinesla já jako věno. Děti jsme plánovali a rok po svatbě se nám narodila dcera, za dva roky další. S dětmi jsem byla doma, potom jsem se vrátila do práce. Hodnoty: asi zdraví (co už taky můžeme chtít v našem věku), abychom se dokázali postarat sami o sebe a nebyli na nikom závislí. Komunikace: Oba jsme otevření, komunikativní, nikdy nám nedělalo problémy si o všem promluvit. I když manžel často trval na svém, chtěl, aby se věci dělaly podle něj. Kromě vinárny je jeho velkou zálibou zahrada. Co jsme očekávali od manželství? Vlastně nic, jen to, že budeme moci být spolu, bez pohoršování rodičů a příbuzných. Měli jsme společnou zálibu ve

vysokohorské turistice, teď bohužel, kvůli mým zdravotním problémům už tolik nechodíme. Jak jsem říkala, manžel provozuje vinárnu a prodejnu vína, kde se realizuje i společensky, chodí si tam popovídat .... Pokud mezi námi byli konflikty, tak kvůli rozdílnému pohledu na výchovu dětí. Já byla ta přísná, manžel báječný tatínek, vznikaly neshody někdy větší, někdy menší. A manželství?

Paní ST nechtěla žít jen tak, přikláněla se k názoru rodičů a taky „co by tomu řekli lidi“, pan KT, kdyby měl možnost, dokázal by žít i jen tak „na volno“, dávalo by mu to větší pocit svobody, ale jako ženatý měl nárok na byt.

Komentář:

Za rok budou slavit zlatou svatbu. Pan KT žertoval, že má manželství na doživotí. Manželé jsou z generace, kdy společný život před svatbou nebyl obvyklý ve velkém městě a na vesnici naprosto nepředstavitelný. Sdíleli společnou zálibu ve vysokohorské turistice, které se věnovali i s dětmi. Jak říkají, mají prochozené všechny kopce v Česku i na Slovensku. Díky podnikovému bytu a počátečnímu věnu byl jejich start do společného života klidnější. V současné době je paní ST v důchodu, ale pomáhá mladší dceři s dětmi. Pan KT provozuje vinárnu a prodejnu vína, kde má plné společenské využití. Je hodně společenský a jeho obchůdek je místo, kde můžete najít radu, pomoc nebo si jenom popovídáte při dobrém vínu.

ROZHOVOR ČÍSLO 3:

Manželský pár PE (40 let) a ME (40 let), manželství trvá 8 let. Oba VŠ vzdělání, pro paní druhý sňatek, z prvního sňatku má dceru (17let). Pro pana ME první sňatek, v manželství narozený syn (8 let). Povolání: PE referentka administrativy krajského úřadu, ME architekt. Před uzavřením sňatku spolu žili 4 roky ve společné domácnosti v bytě PE, nyní žijí v rodinném domku v Brně.

Na dotazy manželé odpovídali společně.

Vdávala jsem se hodně brzy (v 89 roce), protože jsem čekala dítě, s dnešním rozumem a zkušenostmi bych to už neudělala. Po 4 letech manželství jsem od manžela odešla, manželovi se nechtělo pracovat, začal hrát na automatech. Rozvod trval dlouho, nemohli a nechtěli jsme se domluvit. Potom jsem byla 4 roky sama s dcerou a nic nám

nechybělo. S manželem jsme se potkali takovým zvláštním způsobem, který si necháme pro sebe. Celkem brzy jsme spolu začali bydlet, s čímž měli problémy moji rodiče.

Pan ME: já jsem podnikal v reklamě ještě předtím, než jsme se poznali, měl jsem malou firmu, ale přestalo mě to bavit a začal jsem pracovat v oboru, který jsem vystudoval. Než jsem poznal manželku tak jsem si užíval bezstarostný život, plný zábavy... Na manželce se mi líbilo, jak se dokáže postarat o domácnost, dceru, zvládne při tom studium na VŠ a ještě své koníčky. 4 roky jsme spolu žili, společně vychovávali dceru a já se najednou chtěl usadit a oženit se. Manželka byla ze začátku proti, že na vztah papír nepotřebuje, ale uzněj, přece se naše dítě nebude mít jiné příjmení než já. Takže jsme se vzali, svatbu jsme měli v kostele (nejsme praktikující věřící, ale obřad měl jinou atmosféru než na úřadě), za rok se narodil syn. Dceru jsem adoptoval, nosí teď mé jméno. Mezi dětmi neděláme ani jeden rozdíl (moje/tvoje), jsou naše. Mám časově náročné zaměstnání, ale snažíme se spolu trávit co nejvíce času.

Paní PE: já se vdávat nechtěla, říkala jsem si, že jednou mi to úplně stačilo, ale časem jsem změnila názor. Myslím si, že žijeme spokojený život. Důležitá je pro nás spokojenost v rodině, realizace v práci, pohoda, společně trávený čas. Protože mám vážnější zdravotní problémy, snažíme se prožít a užít si každý den. Jsme oba impulsivní a temperamentní, takže i když si vyříkáme některé záležitosti hlasitě, otočíme se a nevíme o tom. Preferujeme jednání na rovinu a učíme to i děti. Můžou za námi přijít s čímkoliv, protože každá věc a situace má řešení. Případné konflikty řešíme hned, neodkládáme je na potom. Nějaké mračení nebo nemluvení to ne.

Pan ME: Já jsem v manželství spokojený, koneckonců vstupoval jsem do něj dobrovolně..., protože jsem chtěl. Asi jsem staromódní, ale měl jsem za to, že je správné, když děti vyrůstají v úplné rodině, s ošetřenými právními nároky a jistotami.

Paní PE: jak už jsem uvedla, podruhé jsem se nechtěla vdávat, jedna svatba a rozvod stačily, ale dcera mě přesvědčila, že do toho půjdeme....

Komentář:

Odříkaného největší krajíc... PE se nechtěla vdávat, mít novou rodinu. Nechala se přesvědčit a jak říká dnes, nelituje ničeho. Na celé rodině, rodičích i dětech, je vidět, že v rodině jsou mezi jednotlivými členy dobré vztahy. Během našich setkání jsme prožívali maturitu dcery i přijímací zkoušky a úspěšné přijetí na VŠ. Nemají přesně

stanoveno, kdo je „hlava rodiny“. Ve vedení se střídají, podle momentální situace a potřeby. V současné době je PE vážně nemocná, často bývá hospitalizována v nemocnici, ale dcera i manžel ji dokážou zastoupit ve výchově a starosti o nejmladší ratolest rodiny.

ROZHOVOR Č. 4:

Manželský pár TM (30 let) a LM (35 let), manželství trvá 5 let. SŠ a VŠ vzdělání, pro oba první sňatek, v manželství narozené 2 děti. Povolání: paní TM je v domácnosti s dětmi, pan LM má svoji firmu (informační technologie). Před uzavřením sňatku spolu žili dva roky v bytě LM, nyní bydlí tamtéž.

Na dotazy odpovídali manželé společně:

Pan LM: Vzali jsme se, protože manželka čekala dítě, ale svatbu jsme plánovali, jen později, s dětmi jsme ještě chtěli počkat. Já jsem studoval a pracoval v zahraničí, hodně cestoval. Chtěl jsem umožnit, manželce, aby poznala svět. Svoji práci mám moc rád, naplňuje mě, jen mi zabírá dost času, což se manželce nelíbí. Ale co se dá dělat o firmu a o rodinu se starat musím. I když je to na úkor rodinného života. Mezi dětmi je odstup 2 roky a chápu, že je mnohdy pro manželku náročné, že to musí zvládat sama, ale zase nemá existenční starosti.

Paní TM: Vdávat jsem se chtěla později, ještě jsem měla v plánu cestování a užívání života. Děti jsou brzy po sobě, je to pro mě složité, obě přišly neplánovaně. Babičky se moc nezapojují. Dcera teď začala chodit do školky, tak mám dopoledne volněji. Finančně je to v pohodě, díky manželově práci, ale vůbec na nás nemá čas. Je moc málo doma, často se kvůli tomu doma vznikají konflikty. Děti ho málo vídají. Pro mě je důležitý rodinný život, aby byly děti zdravé a spokojené. Moji rodiče se často hádali, mě jako dítě to mrzelo, ale někdy se chovám jako oni. Taky žárlím na manželovu práci, že je mezi lidmi, zatímco já sedím doma. Takže v poslední době se o nějaké rodinné pohodě nebo harmonii nedá mluvit.

Pan LM: je pravda, že v poslední době to doma není úplná pohoda. Manželka je naštvaná, že nejsem doma. Ale já taky musím relaxovat, odpočívat, nejde to se jenom honit v práci. Je s ní horší komunikace, rychle se uráží a začala mě podezírat z nevěry. Říkám si, jestli by mi nebylo líp někde jinde, ale chci zůstat s dětmi.... Prostě je teď doma zostřený režim. Měl jsem o manželství jiné představy, doma klídek, pohoda,

vychované děti... Doma pořád jen uklízí, když je něco jinak než chce nebo jak naplánovala, zlobí se.

Paní TM: opravdu se teď hodně doma hádáme, mrzí mě to, ale pořád jsem doma sama, nikam nechodíme spolu a on pak jde klidně s kamarády. Přiznám to, žárlím a nebýt dětí, klidně bych od něj odešla. Možná na to i dojde, až začnu pracovat a postavím se na vlastní nohy. A v manželství nevidím žádné výhody, je to jen papír na vztah, který všechno komplikuje. Když se budu chtít rozvést, stojí to plno peněz, a když se nedohodneme, tak nás ani nerozvedou... Já jsem teď začala studovat na VŠ. Chci školu vystudovat, abych měla možnost získat lepší práci.

Komentář:

Na začátku byla velká láska a po několika společně prožitých letech z ní nezbylo nic... Na první pohled budí dojem harmonického páru, ale to je jen na povrchu. Dole to bublá, doutná, jen pár impulsů a exploze je tu. Ale proč? Je to tím, že do manželství vstupovali každý s jinými představami a očekáváním, které se nenaplnily? Je to škoda, že jejich komunikace je horší a horší. Ze špatné komunikace vznikají nedorozumění a hádky. Často i před dětmi, což vůbec není dobře. TM uvažuje, že od TL odejde, alespoň na čas. LM se bojí, že přijde o děti. Uvažují i o návštěvě manželské poradny.

ROZHOVOR Č. 5:

Nesezdaný pár, RK (30 let) a MR (29 let), jsou spolu 3 roky. Vzdělání: oba VŠ, bez dětí, žijí ve společné domácnosti 2 roky. Povolání: RK pracuje jako firemní právník, MR lektorka AJ, příležitostně jako tlumočnice, žijí v bytě, který si pořídili společně.

Na dotazy odpovídali společně.

MR: znali jsme se dlouho, už od střední školy. Pak jsme začali studovat, každý na jiné škole, měli svoje okruhy přátel. Pak MR měl několik blízkých přítelkyň a já byla 3 roky v Anglii, kde jsem studovala a pracovala a taky měla přítele. Pak jsem se vrátila a začala učit angličtinu v jazykové škole a MR byl jedním z mých žáků. Je chytrý, občas víc než sebevědomý, tak dost působí na ostatní, ale v jádru je hodný a citlivý kluk. Svatbu neplánujeme. RK by chtěl, ale já nechci. Snad jsou to mé špatné zkušenosti z dětství, rodiče se rozvedli, když jsem byla dítě. Nebylo to nic příjemného, rozvod trval dlouho,

nemohli se domluvit vůbec na ničem, dělali si schválnosti, pro mě a sestru to bylo nepříjemné, bydleli jsme pak u babičky, která se o nás starala, potom s otcem.

RK: že jsem s MR chodil do školy, jsem si uvědomil, až když mě začala učit angličtinu. Líbilo se mi na ní, že k výuce přistupovala velmi zodpovědně a přinutila mě se jazyku pilně učit. Taky díky ní jsem zvládl jazykovou zkoušku, kterou jsem potřeboval pro svou práci. Rok jsme spolu chodili a bydleli každý zvlášť, platili dva nájmy. Koupili jsme si byt, napůl. Já se svatbě nebráním, ale MR je kategoricky proti, asi kvůli špatným zkušenostem od svých rodičů. Řekl bych, že je i čas na děti, těm se MR nebrání, ale jak říká, budu s Tebou, ale bez papírů.

MR: opravdu netoužím po svatbě, mít na někoho papíry (tak jak máš řidičák na auto, tak i „řidičák“ na manželství). Klidně spolu můžeme žít jen tak, i mít děti, myslím si, že jak děti, tak případný majetek jde ošetřit smlouvou. A že děti budou nosit jiné příjmení než táta nebo já. Mně to nevadí, klidně se můžou jmenovat po RK, však v rodném listě budeme oba. Já ale potřebuji volnost, ne pocit, že mě někdo vlastní. V životě je pro mě důležité vzdělání, pohoda a volnost. A co se týče komunikace, já jsem spíš uzavřenější, jak říká RK, občas ze mě musí řeč i páčit, ale zase se hodně namluvím ve škole a doma jsem potichu. Mám ráda klid, samotu a ticho

RK: já jsem spíš pro rušnější život, víc sportu, občas i adrenalin. Vyčistím si tím hlavu, ale respektuji, že každý z nás má potřeby jiné. MR víc klid, divadlo, galerie, já sport, auta, lyže, hory. Zatím dokážeme naše zájmy sladit a zbytečně se nehádáme. MR to ani neumí, to já spíš jsem ten čert z krabičky, vyletím a za chvíli je klid, spolehlivě mě dostane, když MR zareaguje na problém v momentě, kdy já ho pokládám za vyřešený.

Komentář:

Jako voda a oheň jsou MR a RK. RK by chtěl pohodu domácího krbu se vším, co k němu patří, MR chce mít pocit volnosti. Mají společný závazek – hypotéku na byt. MR má špatné vzpomínky na rozvod svých rodičů z dětství, kdy její matka odešla od rodiny, děti zůstaly a vyrůstaly s babičkou a otcem. MR se bojí, že by se ve vyhrocené situaci mohla zachovat stejně jako její máma, proto se do zakládání a budování „hnízda“ nijak nežene. Při našem posledním rozhovoru mi M řekla, že začala docházet na terapii, aby dokázala zvládnout své pocity a úzkosti.

ROZHOVOR č. 6:

Nesezdaný pár, HP (35 let) a LK (29 let), jsou spolu 3 roky. Vzdělání HP vyučený s maturitou, LK vyučená bez maturity. Ve společné domácnosti spolu žijí 2 roky. Povolání: HP vedoucí oddělení logistiky ve strojírenské firmě, LK v současné době na MD, dříve servírka v restauraci, žijí v pronajatém bytě. Společně mají 1 dítě (10 měsíců). Z předchozího vztahu má HP syna (1,5 roku).

Na dotazy odpovídali společně.

LK: s přítelem jsme se seznámili v restauraci, kde jsem pracovala a on přišel s kamarády slavit narozeniny. Asi tak rok jsme spolu jen tak chodili. Mám rodiče, kteří žijí v Kanadě, tak jsem část roku strávila u nich. Potom jsem se dozvěděla, že udržuje ještě jeden vztah, který ukončil, když jsme zjistili, že čekám dítě... O jeho předchozím vztahu jsem nic nevěděla, byla jsem překvapená ale na druhou stranu jsem byla ráda, že se rozhodl zůstat se mnou. Sama s dítětem bych to asi nezvládla, uvažovala jsem i o interrupci. Nevím, jestli je můj současný partner tím nejlepším pro můj život, ale v současné době to neřeším. Chová se ke mně i k dceři hezky. Jestli je pro mě důležité manželství? Asi ano, chtěla bych se vdávat, je to asi sen každé holky, že přijede princ na bílém koni, ale HP se ženit nechce. Říká, že na to, abychom byli spolu, nepotřebuje papír.

HP: navážu na LK, zamiloval jsem se na první pohled, přítelkyně je úžasná bytost. Dokázala mi odpustit, že jsem měl ještě další vztah, ze kterého mám další dítě. Žijeme spolu, pronajali jsme si byt. Uvažovali jsme, že bychom si pořídili vlastní bydlení, ale LK je teď na MD a z jednoho platu bychom to sice zvládli, ale já bych se musel uskromnit ve svých výdajích. Mám totiž celkem náročného koníčka (finančně i časově). Hraji golf a něco to stojí. Taky se rád oblékám, potrpím si na značkové oblečení a samozřejmě ho pořizuji i přítelkyni a dceři. A ještě platím výživné na syna. Jasně, mohl bych omezit golf i značkové oblečení, dovolené v zahraničí, ale nechci celý život šetřit. Chci si užívat a ne se uvazovat k placení hypotéky.

LK: někdy mi připadá, že HP žije jen okamžikem. Právě a teď, nepřemýšlí nad budoucností, třeba na nějaké úspory apod. Pravda, že dceři platí pojištění se spořením, ale to je všechno. Na domácnost mi dává peníze, ale byla to dlouhá diskuze, domluvit se

kolik.... Takže já hlídám placení poplatků, složenek, účtů, nákupy pro domácnost a P to ostatní. Dovolené, večere v restauracích, oblečení... Dříve mi to imponovalo, ale dneska se na to dívám už jinak. Někdy mi připadá, že hodně utrácí, víc než mě se líbí, ale nenechá si do toho mluvit. Někdy mám obavy, jak by to vypadalo, kdyby H přišel o práci, což se mu v dnešní době může stát velmi rychle. Zvládl by to? Že je najednou bez prostředků, na které je zvyklý.

Už jsem na toto téma několikrát zavedla řeč, ale zatím bez výsledku nebo nějaké dohody. Já bych chtěla mít nějakou jistotu, vlastní bydlení, kde se nebudu bát zvyšování nájmu, nebo jestli nám prodlouží smlouvu.

HP: L mi říká, že žiji jen okamžikem a nemyslím na budoucnost. To je jedna z mála věcí, na které se neshodneme. Jinak spolu vycházíme dobře, povahově jsme si celkem podobní. Řekl bych, že si žijeme spokojeně, já mám dobrou práci, LK je doma s dcerou taky spokojená. Jen jí nemůžu splnit to, že se s ní ožením. Už jsem jí to řekl několikrát. Nechci a nebudu se ženit. Myslím si, že by se to hezké, co mezi námi je svatbou pokazilo. Jsme spolu 2 roky, třeba časem změní názor, ale teď určitě ne.

Komentář:

Hlavně nic vážného, svazujícího. Nic čím bych přišel o svobodu a volnost. To je heslo HP. Dokázal zvládnout situaci, že má najednou dvě děti, každé s jinou ženou, o obě se dokáže postarat. Na to aby se dokázal postarat, musí vydělávat hodně finančních prostředků. Tolik, aby platil výživné na syna, uživil svou současnou partnerku s dítětem, a aby financoval své koníčky a záliby. LK má poslední dobou obavy, že přijde o práci, dělá si starosti a chce, aby HP své chování změnil. Aby se stal odpovědnější. HP začaly také starosti v práci, firmou, kde HP pracuje, proběhla už několikrát vlna snižování stavu zaměstnanců. Při našem posledním setkání LK začala uvažovat, že začne chodit do práce, aby měla svůj příjem.

ROZHOVOR Č. 7:

Nesezdaný pár, JŠ (35 let) a PK (50 let), jsou spolu 5 let. Vzdělání: JŠ VŠ-hudební zaměření, PK-vysokoškolské. Ve společné domácnosti žijí 4 roky. Povolání: JŠ – houslista v orchestru, učí na vysoké škole, PK je architektka, pracuje v architektonickém studiu. Žijí v bytě PK, společné děti nemají. PK má dospělou dceru z předchozího manželství, která bydlí sama.

Rozhovor probíhal za přítomnosti obou partnerů.

JŠ: seznámili jsme se na společenské akci, kde hrálo houslové kvarteto, kde hraji. Měl jsem v té době vztah, ale z mé strany to nebylo moc vážné. Na P mě zaujalo, jak umí mluvit o návrzích domů, stavbách a historii, jak se orientuje v technických věcech, přestože je žena. Já jsem úplný technický analfabet, třeba v návodech k různým technickým pomůckám v domácnosti se nevyznám. Ani rodiče mě k tomu nikdy nevedli, u nás v rodině byla důležitá hudba. Před PK jsem měl několik známostí a vztahů, ale nikdy moc dlouho nevydržely natož, abych se třeba oženil. Mé přítelkyně neměly tolik pochopení pro mou práci, že pracuji převážně večer, kdy hraji na koncertech, přes den bývám na zkouškách, občas na zájezdech. Připadalo jim, že na mě mám málo času. Jedné (hodně sportovala) vadilo, že nechci jezdit na kole a lyžovat, ale já si musím dávat pozor na ruce, které mě živí, abych si je neporanil. Než jsem začal žít a bydlet s PK, bydlel jsem u rodičů. Otec JŠ dnes učí na hudební konzervatoři, matka je v domácnosti, ale dříve učila na střední škole. U svých přítelkyň jsem hledal zázemí, abych se nemusel o nic starat a měl čas na hudbu a své žáky. Svatbě se nebráním, ale PK už se vdávat nechce ... S její dcerou si rozumím, chodí k nám často na návštěvy, jezdíme na dovolené. A věkový rozdíl, který je mezi námi přeci jen větší? Ten vůbec neřeším. PK rozhodně na svůj věk nevypadá, stále máme o čem hovořit, není na mě závislá. Když chce jet na hory, nebo se věnovat sportovním aktivitám, tak jede s kamarádkami a mě nenutí. Na všem se spolu dokážeme domluvit. V našem vztahu jsem spokojený a PK mám moc rád ...

PK: jak už naznačil JŠ, seznámili jsme se na společenské akci. Já už si ho všimla, když hrál, vypadal tak unešeně svou hudbou.... Já jsem zaměřená hodně technicky, nikdy jsem se nenaučila hrát na hudební nástroj, ani doma se hudbě nikdo nevěnoval. Takže opačné rodinné prostředí než u JŠ. Rodiče mě vedli ke sportu, otec byl pro mě velký

vzor, tím, co všechno dokázal. Proto i mého prvního muže jsem si vybírala podle vzoru svého otce. Autoritativního muže, který měl doma vše na povel. Zpočátku mi to vyhovovalo, nemuset se o nic starat, jen plnit pokyny. Ale postupem času jsem taky chtěla něco dokázat, realizovat se, ne jenom mechanicky plnit příkazy. A naše cesty se rozešly. Dceru jsme vychovali společně a doufám, že dobře. Potom jsem nějaký čas žila sama, dávala si do pořádku život. A poznala jsem JŠ. Ten je opačný extrém. Nic nezařídí, nechává se vést, je ponořený jen do své hudby. Může se to zdát divné, ale já jsem spokojená. Já jsem ta, která vztah řídí, která ve vztahu nosí kalhoty. A vyhovuje mi to. Že nechce sportovat, je na sebe opatrný, někdy až moc? No co, každý jsme nějaký. Když potřebuji sportovní adrenalin, jedu s partičkou kolegů nebo kamarádek. Dítě, vzhledem ke svému věku, J dát nemohu a ani se nechci vdávat. Ale chtěla bych prožít vztah s člověkem, který mě respektuje, obdivuje a má mě rád. Což se mi zatím daří.

Komentář:

„Věčný maminčin chlapec“ našel ženu svých snů. Ženu, která mu poskytne zázemí, klid na práci, která si dokáže řídit a finančně zajistit svůj život. Ženu, která po něm nebude vyžadovat rozhodování v partnerských záležitostech, všechno za něj vyřídí a on sám se bude věnovat svým zájmům a hudbě. JŠ to ve své partnerce našel a je na něm vidět jak je spokojený. PK může zase v tomto vztahu projevit a uplatnit svoji dominanci, kterou v předešlém vztahu nevědomky potlačovala. Vždy to byla ona, která k muži vzhlížela, plně respektovala a sebe dávala do pozadí. Profesně i ve vztahu. Ve vztahu s JŠ nechce být v roli jeho matky, která poskytuje plný domácí servis. Na to má, vzhledem ke své pracovní vytíženosti, hospodyně. V jejich vztahu je to spíš o vedení, rozhodnosti, autoritě a respektu. Toho všeho si PK užívá plnými doušky.

ROZHOVOR ČÍSLO 8:

Nesezdaný pár, LS (34 let) a MD (38 let), spolu jsou 7 let. Vzdělání LS – středoškolské, MD – vysokoškolské. Nežijí spolu ve společné domácnosti. Povolání: LS – pracuje v knihovně, MD – pracuje jako finanční ředitel. Každý má svůj byt, mají 1 společné dítě.

LS: dost lidí je udiveno, že jsme spolu, máme dítě, ale bydlíme zvlášť. Ale bylo to mé přání. Mám z dětství špatné vzpomínky na rozvod svých rodičů, kdy otec bez rozloučení odešel, bylo mi 6 let. A až do svých 16 let, kdy jsem ho vyhledala, jsem ho neviděla, nemluvila s ním. Měla jsem ho moc ráda a výborně jsme spolu vycházeli. Až později jsem se dozvěděla, že to byla akce z matčiny strany, kdy mu zabránila se se mnou stýkat, jako pomstu za jeho nevěru. Dost těžko jsem celou situaci nesla, v pubertě jsem měla i kázeňské problémy ve škole. Naštěstí jsem v tu dobu žila s prarodiči, kteří mi pomohli otce najít a spojit se s ním. Matce jsem to nikdy neodpustila a hodně to narušilo vztahy mezi námi. Proto mám z manželství strach, i ze společného bydlení. S MD vycházím výborně, rozumíme si a mám ho ráda, ale necítím se na to, abychom spolu žili a bydleli. Navštěvujeme se, i na více dní, ale pořád mám jistotu, že mám svůj byt a mám se kam vrátit.

MD: celou situaci nesu těžce. Proč spolu nemůžeme být dohromady a bydlet spolu? Svě dítě chci vidět častěji než 2-3 v týdnu. Chci s ním trávit každou chvíli, chci mu poskytnout zázemí a své jméno. Moji rodiče mají hezké manželství. Samozřejmě taky se občas pohádali, ale nedělali si naschvály, naučili se spolu žít a jsou spokojeni a to já chci taky. Žít spokojeně s L a naší dcerou, v jednom bytě. S L spolu vycházíme dobře, máme spoustu společných zájmů, i moji rodiče ji mají moc rádi. Ale jsou takřikajíc ze „staré školy“ a podivují se našemu způsobu života. Mají krásný velký dům se zahradou, kde mám samostatný byt. Podle mého by to bylo daleko lepší prostředí než to, kde teď L s naší dcerou bydlí. I moje matka se moc těší na svoji vnučku, ráda by LS pomohla, pořád a nejenom, když přijdou holky na návštěvu.

Komentář:

Bojím se, mám strach... to byla častá slova L v odpovědích na otázky, proč nechce bydlet společně s MD. LS má obavy z toho, příliš se vázat na člověka, kterého má ráda, protože má špatné zkušenosti z dětství. Ale na druhou stranu, její dcera má právo vyrůstat se svým tátou a MD chce být se svojí dcerou. LS je proti jakékoliv formě společného bydlení. Návštěvy, i přes noc ano, společné dovolené ano, společná péče o dítě ano, ale bydlení a domácnost se vším všudy – rozhodně ne. MD se jí snaží trpělivě přesvědčit, že to myslí dobře, že j má rád a že chce být se svými holkami, jak říká, pořád. Ale i jeho trpělivost má své meze. Chtěl by další dítě, ale ne za podmínek, že budou bydlet odděleně.

Závěr

Společnost se mění....

Během několika desetiletí došlo v tradiční společnosti k mnoha změnám. Liberalizace názorů ve společnosti přináší nové formy soužití, které slouží jako náhrada tradičního manželství. Manželství není již tak vyhledávanou formou soužití jako tomu bylo v minulosti. O nepříliš velké popularitě manželství svědčí každoročně klesající počty svateb a neustále rostoucí počet rozvodů.

Je zarážející, že dvojice žijící v nesezdaném soužití často argumentují tím, že v případě rozchodu je ten jednodušší, než při rozchodu manželském. Opak ale bývá často pravdou, protože v právně neupraveném vztahu nastávají komplikace právě při rozchodu, kdy každý z bývalých parterů bere „právo“ do svých rukou a snaží se ve svůj prospěch z rozchodu vytěžit co nejvíce. Ani jeden z partnerů přitom nemá potom pro své kroky žádnou oporu v zákonu, což pak bývá velmi nervově a psychicky vysilující.

Zvláštní kapitolou při rozchodech bývá následná péče o děti. Touto problematikou se bakalářská práce zabývá pouze okrajově. Zjednodušeně ovšem lze konstatovat, že v péči o děti po rozchodu partnerů není podstatné, zda rodiče žili v sezdaném, anebo v nesezdaném soužití. Obojí zůstávají rodiči nadále, a to se všemi právy a povinnostmi, které z péče o děti vyplývají. Na řádném dodržování těchto práv dohlíží nejenom soud, ale i orgány sociálně-právní ochrany dětí⁸.

Na konferenci „Rodina a dítě“, která proběhla 25.2.2008 v Brně pod záštitou Veřejného ochránce práv, byla několikrát zdůrazněna základní teze skandinávského modelu opatrovnických regulací, které jsou naprosto stejné pro oba výše uvedené modely partnerského soužití. V tezi se praví: „Co je dobré pro oba rodiče, je dobré i pro dítě. Co je dobré pro dítě, jsou oba rodiče“.

Tato zásada by měla být beze zbytku přijata i v České republice a veškeré kroky státních orgánů by jí měly být podřízeny. Samozřejmě, vždy půjde především o přístup obou rodičů, ale rodiče by měli za sebou cítit právně spolehlivé prostředí týkající se funkcí rodiny, ať si zvolí soužití jakékoliv. Oba rodiče jsou a vždy i zůstanou především

---

⁸ Jedná se zejména o ochranu práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu, ochranu oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jeho jmění, jakož i působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny. Její neoddělitelnou součástí je ochrana dítěte před takovým působením, které se může negativně dotknout jeho zájmů, tvá-li po takovou dobu nebo je-li takové intenzity, že nepříznivě ovlivňuje řádnou výchovu dítěte, příp. by mohlo být příčinou jeho nepříznivého vývoje [MOTEL, 2007].

rodiči svých dětí, i když se jejich vzájemné kroky začnou plánovaně či neplánovaně ubírat jinými směry.

Státní právní i sociální politika by měla s různými formami soužití počítat a předvídat jejich vývoj, aby byla zajištěna řádná výchova dětí jak v případě fungujícího soužití, tak i v případě nefungujícího soužití, kdy dojde k ukončení vztahu obou lidí. A je v zájmu dětí, aby nebyl rozdíl mezi tím, jestli se jejich rodiče rozešli nebo rozvedli.

Jen manželství je schopno poskytnout zúčastněným osobám nejvyšší záruku ochrany jejich práv. Na druhou stranu výhodou nesezdaného soužití je neformální způsob vzniku a zániku, nevýhodou je absence vzájemných práv a povinností partnerů v nesezdaném soužití (osobní, majetkové vztahy, výživné a dědické nároky).

Nesezdané soužití jako manželství na zkoušku je obecně schvalováno. I přes stále se zvyšující se počet osob žijících v nesezdaném soužití, pro většinu Čechů je nesezdané soužití jakýmsi předstupněm manželství. Češi manželství neodsuzují ani neodmítají, jen je odsouvají na pozdější dobu, až budou na manželství připraveni.

Většina mladých Čechů stále pokládá za normální trvalé soužití muže a ženy v manželství [FIALOVÁ, 2000]. Osobně si myslím, že soužití muže a ženy v nesezdaném soužití je potřebné i třeba k nalezení případných rozporů v budoucím společném životě. Nesezdané soužití by proto nikdy nemělo nahradit institut manželství, mělo by k němu spíše dopomáhat.

Ze strany státu a okolí by se mělo přistupovat k jednotlivým partnerským párům ne podle toho, v jakém svazku žijí, ale zcela nezávadně podle toho, jak se chovají, jak naplňují funkci rodiny, protože ta v případě dětí existuje, ať jsou partneři sezdáni, anebo spolu žijí v nesezdaném svazku.

Jakékoliv odlišování, zvýhodňování nebo znevýhodňování, či dokonce diskriminace jednoho ze zde popisovaných svazků by v dlouhodobém měřítku vedlo k tragédiím nejružnějšího druhu. Manželství versus volné soužití je složitý sociálně psychologický aspekt, který dnes prochází bouřlivým vývojem a nikdo nemůže zodpovědně říct, jakým směrem by se měl správně vyvíjet.

Stát ale i tak může do uvedené problematiky rozumně zasahovat a to především svojí sociální politikou, která například nebude ve zvýšené míře zvýhodňovat ekonomicky svobodné matky.

Resumé

Práce se skládá ze dvou částí, teoretické a praktické.

Teoretická část je rozdělená na dvě kapitoly. První kapitola pojednává o manželství, vymezuje samotný pojem manželství, historii vývoje od volného společenství, až po současnost. Jak se vyvíjela společnost měnily se i společenské vztahy. Manželství sloužilo především k upevnění a rozšíření rodu a majetku. Založit rodinu a uzavřít manželství nebyla snadná záležitost, muž musel mít prostředky k její obživě a zajištění. Současnost pohled na manželství změnila. Na rozdíl od minulých dob, kdy hlavním cílem manželství bylo rozšíření majetku, pokračování rodu, začali lidé uzavírat manželství z náklonnosti k partnerovi, z lásky a z touhy založit rodinu. Zmiňuji i legislativní úpravu vzniku i zániku manželství a nastiňuji možnosti vyživovací povinnosti, majetkových vztahů a bydlení manželů.

V druhé kapitole se zaměřuji na nesezdané soužití. Je zřejmé, že nesezdané soužití provázelo lidstvo již od starověku. Omezení přinesla křesťanská věrouka se svými dogmaty o monogamii, svátosti manželství a jeho nerozlučitelnosti. S nástupem průmyslové revoluce a nové společenské třídy začal postupný proces rozpadu principů, které byly dosud uznávány a 20. století přineslo větší práva osob, které žily v nesezdaném soužití. Ve druhé polovině 20. století začal klesat počet manželství a společnost musí reagovat na situace jako jsou předmanželské vztahy, soužití nesezdaných osob, antikoncepce, apod. Mladí lidé začínají považovat manželství za přežitý institut. Trend nesezdaných soužití se začíná prosazovat především na severu Evropy. Vztah muže a ženy se stává rovnoprávným ve všech významech. Ženy mají stejné vzdělání, jsou vůči mužům v ekonomické i rodičovské roli nezávislé. V případě ukončení svazku můžeme vidět významné rozdíly. Pokud zanikne manželství rozvodem vztahuje se na oba partnery i děti právní nárok na výživné, na vyrovnání majetku. V případě zániku nesezdaného soužití nemají partneři vůči sobě vyživovací povinnost. I v nárocích na dědictví je druh či družka znevýhodněn vůči pozůstalé manželce či manželovi

V praktické části jsem provedla výzkumné šetření. Jako metodu jsem zvolila polostrukturovaný rozhovor, kdy nebyly kladeny přesné otázky, ale dotazovaným párům jsem předložila okruh otázek v jejichž rozmezí jsme hovořili. Rozhovory jsem poté zpracovala, sepsala kazuistiky a doplnila komentářem.

Anotace

Lidé již žijící, nebo kteří teprve pomýšlejí na život v partnerském svazku by měli být seznámeni se všemi důsledky, které jednotlivé formy soužití přinášejí. Mnozí z nich si závažnost právních následků, které jsou spojeny s výběrem formy partnerství neuvědomují. Často můžeme slyšet, že ke společnému životu není žádný papír potřeba („papírem“ je myšlen sňatek). Život si s námi ale může zahrát různé hry a bez ohledu na naši vůli přinést situace, které partneři v nesezdaném svazku opomíjejí nebo nedokážou předvídat. Manželství je tradičním, zákonem regulovaným, institutem soužití. Osoby, které se rozhodnou uzavřít sňatek, jsou oproti partnerům, kteří žijí v nesezdaném soužití, v mnoha směrech ve výhodě (povinnost poskytovat si vzájemně výživné, výhodnější postavení v dědických nárocích pozůstalého manžela oproti partnerům v nesezdaném soužití, nároky při vypořádání společného jmění manželů atd.)

Klíčová slova

Manželství, nesezdané soužití, sňatek, manžel, manželka, druh, družka

Annotation

People just living or thinking of living in partnership, should be familiar with consequences of all forms of cohabitation. Many of them don't realize the severity of legal consequences that goes with choosing of type of cohabitation. We can often hear that „no paper“ is needed to common partnerlife („paper“ means the marriage). However life can play different games with us and without our will, bring us situations, that partners living in couples leave out or cannot predict. Marriage is traditional, by law regulated institution of living together. People that decide to contract marriage have an advantage in many ways in comparison to those living in cohabitation.(e.g. obligation to afford aliments to each other, better place in inheritance procedure or better demands in counting properties acquired during marriage).

Keywords

Marriage, cohabitation, husband, wife, unmarried husband, unmarried wife

Seznam použité literatury

- 1 HRUŠÁKOVÁ, Milana. a kol. *Zákon o rodině, Zákon o registrovaném partnerství*. Komentář, 4. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009. 566 s. ISBN 978-80-7400-061-4
- 2 FIALA, Josef, KINDL Milan a kol. *Občanský zákoník 1+2 díl. Komentář*, 1. vyd. Praha: ASPI (Wolters Kluwer), 2009. 1642 s. ISBN: 978-80-7357-395-9
- 3 ZELENKA, Jaroslav a kol. *Insolvenční zákon*. 2. vyd. Praha: Linde, 2008. 796 s. ISBN: 9788072017072
- 4 BERNHARDOVÁ, Eva. (2004). Cohabitation or marriage, preferred living arrangements in Sweden – citováno z Bakalářské práce Závazek v nesezdaných soužití. Bc. Jedrzejczykova Veronika, vedoucí PhDr. Martin Vaculík, Ph.D.
- 5 BRUGGER, Walter. *Filosofický slovník*. 1. vyd. Praha : Naše vojsko, 1994. 639 s. ISBN 80-206-0409-X.
- 6 ČERNÁ, P. *Rozvod, otcové a děti*. 1. vyd. Praha : EUROLEX BOHEMIA, s.r.o., 2001. 122 s. ISBN 80-86432-10-6.
- 7 DUDKOVÁ, Radka, HASTRMANOVÁ, Šárka. *Otcové, matky a porozvodová péče o děti*. Praha : Sociologický ústav AV ČR, 2007. 129 s. Sociologické studie = Sociological studies ; 07:7. ISBN 978-80-7330-124-8.
- 8 FIALOVÁ, Ludmila. *Představy mladých lidí o manželství a rodičovství*. 1. Praha : Sociologické nakladatelství AV ČR, 2000. 163 s. ISBN 80-85850-87-7.
- 9 GOODY, Jack. *Cover 4088 Proměny rodiny v evropské historii : historicko-antropologická esej*. Praha : Lidové noviny, 2006. 229 s. ISBN 80-7106-396-7.
- 10 HAMPLOVÁ, Dana; PIKÁLKOVÁ, Simona; RYCHTAŘÍKOVÁ, Jitka. *České ženy: vzdělání, partnerství, reprodukce a rodina*. 1. Praha : Sociologické nakladatelství AV ČR, 2003. 108 s. ISBN 80-7330-040-0.
- 11 HAMPLOVÁ, Dana; PIKÁLKOVÁ, Simona. *Manželství, nesezdané soužití a partnerský vztah : Současná česká společnost*. Praha : Sociologický ústav AV ČR, 2002. 110 s.
- 12 HORSKÁ, Pavla. *Dětství, rodina a stáří v dějinách Evropy*. Praha : Panorama, 1990. 474 s. ISBN 80-7038-011-X.
- 13 KINCL, Jaromír; SKŘEJPEK, Michal; URFUS, Valentin. *Římské právo*. 2. dopl. a přepr. Praha : C H. Beck, 1995. 386 s. ISBN 80-7179-031-1.
- 14 KLABOUCH, Jiří. *Manželství a rodina v minulosti*. Praha : Orbis, 1962. 281 s. ISBN není.
- 15 KLIMEŠ, Jeroným. *Partneři a rozchody*. 1. Praha : Portál, 2005. 239 s. ISBN 80-7367-045-3.

- 16 MAŘÍKOVÁ, Hana; PETRUSEK, Miloslav; VODÁKOVÁ, Alena. *Velký sociologický slovník : a-o*. 1. Praha : Karolinum, 1996. 747 s. ISBN 80-7184-164-1.
- 17 MOTEJL, Otakar, et al. *Rodina a dítě*. 1. vyd. Brno : Kancelář veřejného ochránce práv, 2007. 215 s. ISBN není.
- 18 MOŽNÝ, Ivo; JIRÁNEK, Vladimír. *Rodina a společnost*. 2. upravené. Praha : Slon, 2008. 323 s. ISBN 978-80-86429-87-8.
- 19 PACHL, Ladislav. *Malá abeceda rodiny*. 1. Praha : Panorama, 1983. 314 s. ISBN není.
- 20 PÁVEK, František. *Manželství očima soudce*. 1. Praha : NPL, 1966. 272 s. ISBN není.
- 21 PLAŇAVA, Ivo. *Manželství a rodiny : struktura, dynamika, komunikace*. 1. Brno : Doplněk, 2000. 294 s. ISBN 80-7239-039-2.
- 22 PLAŇAVA, Ivo. *Spolu každý sám : v manželství a rodině*. 1. Praha : Lidové noviny, 1998. 218 s. ISBN 80-7106-292-8.
- 23 RABUŠIC, Ladislav. *Kde ty všechny děti jsou? : porodnost v sociologické perspektivě*. 1. Praha : Sociologické nakladatelství AV ČR, 2001. 265 s. ISBN 80-86429-01-6.
- 24 SMITH, Heather. *Děti a rozvod*. 1. vyd. Praha : Portál, 2004. 183 s. ISBN 80-7178-906-2.
- 25 VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie II : dospělost a stáří*. 1. Praha : Karolinum, 2007. 461 s. ISBN 978-80-246-1318-5.
- 26 VESELÁ, Renata. *Rodina a rodinné právo : historie, současnost a perspektivy*. 2. Praha : Eurolex Bohemia, 2005. 283 s. Dostupné z WWW: <80-86432-93-9>.
- 27 SEPM – Sociální a ekonomické charakteristiky mimomanželské plodnosti v ČR po roce 1989. Chaloupková, J., Nývlt, T., Šalamounová, Sociologický ústav AV ČR, 2006, čerpáno ze Socioweb – sociologický webzin.
- 28 Český statistický úřad [online]. 2010 [cit. 2008-03-15]. Dostupný z WWW: <http://www.czso.cz>.